

Egy vérből valók
Családban marad
Vértagadó testvér
Pereputty
Nézzük együtt ...
Ámos Imre képeit!

Testvér léssen minden ember
Testvérünk, a tengeri csillag
Az elektron testvérei

Szitakötő
2017-1 tavasz

TEST+VÉR

Birtalan Ferenc > CSALÁDBAN MARAD	1	Lipták Ildikó > KÉT ÉV, ÖT HÓNAP, TIZENHÉT NAP	28
Somfai Anna > AZ ELEKTRON TESTVÉREI	2	Hollós Máté > TESTVÉR-ZENÉK	30
Victor András > VÉR!	4	Szvetelszky Zsuzsanna > PEREPUTTY	32
Z. Karvalics László > TESTVÉR LÉSZEN MINDEN EMBER	7	Kővári Viktória > ÖSSZETÖRT FEHÉR	34
Kapitány Máté > TESTŐR	10	Pánti Irén > A TÓGÁTUSOK TESTVÉRI TÁRSASÁGA	36
Búth Emília > ARANYALMÁK	12	Varga Zoltán Zsolt > FEHÉR TESTVÉREM	38
Szabó Attila > A KISKIRÁLY	12	Nacsinák Gergely András > HOLNEMVOLT	40
Fecske Csaba > TESTVÉRES	13	Bujtor László > TESTVÉRÜNK, A TENGERI CSILLAG	42
Jámborné Balog Tünde > EGY VÉRBŐL VALÓK	14	Szirmai Panni > A RÓZSAKERESZTESEK TITKOS TESTVÉRISÉGE	44
Bene Zoltán > CSALÁD	16	Victor András > MENNYIRE ROKONOM A TESTVÉREM?	46
Horgas Judit > UNALOMÚZŐ	18	Németh Bálint > CSAK	borító3
Levendel Júlia > VÉRTAGADÓ TESTVÉR	21	SZITAKÖTŐ VERS- ÉS MESEÍRÓ PÁLYÁZAT	borító4
Nézzük együtt... ÁMOS IMRE KÉPEIT!	24	illusztrációk > Török Eszter, Moldován Mária, Láng Anna, Macsinka Zsolt, Benedek Virág, Pap Kata	
Bakos Tibor > BÜKKÖSI ROSSZ MANÓ TESTVÉRT SZERETNE	26		

Szerkesztők > Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
Grafikai tervező > René Margit, Pákozdi Ferenc
Főmunkatárs > Szirmai Panni
Olvasószerkesztő > Bognár Anikó
Kiadja > a Liget Műhely Alapítvány
Szerkesztőség címe > 1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
E-mail > info@szitakoto.com
Internet > www.szitakoto.com

Támogató > Zöld Forrás, NEA
Nyomdai kivitelezés > Keskeny és Társai 2001 Kft.
ISSN 1789-4972

Terjeszti > a Lapker Zrt. > Előfizethető közvetlenül a kiadónál,
a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a HELIR-nél
(1089 Budapest, Orczy tér 1.)
Előfizetési díj egy évre > 3780 Ft | Megjelenik negyedévente

Nemzeti
Együttműködési
Alap

TEST+VÉR

Családban marad

Amikor lett a tesóm, nagyon kiakadtam.

Mondtam, vigyék vissza vagy cseréljük el egy kutyára, az legalább érdekes, nem úgy, mint ez a bögőmasina, de azt ígérték, majd megszeretjük egymást.

Majd.

Sokáig majd volt. Mikor az ágyához ültem és bohóckodtam a csörgőjével, egyszer csak elmosolyodott, és úgy hallottam, a nevemet mondja.

Többször kipróbáltam, tényleg tudja-e?

Azóta szépen megnőtt, gyakran az ölembe veszem.

Olyankor örül és magyaráz irgalmatlanul, persze senki nem érti, aztán feláll, nekiindul, szétrámolja a játékaimat, de esténként várja, hogy meséljek, mert szereti a hangomat.

A suliban, ha kérdezik: na, mi van a kis vakarccsal?, kapásból mondom: a családomat szádra ne vedd, ha jót akarsz!

BIRTALAN FERENC

Az elektron testvérei

Hóbort professzornak aznap rengeteg dolga volt. Számításaiban hibára akadt, a diákok dolgozatai kijavíthatlanul tornyosultak íróasztalán, és postafiókjában huszonegy felbontatlan email várta. Nem csoda, hogy hazamenekült és bezárkózott a dolgozószobába.

Kikapcsolta mobilját, kihúzta a telefondugót a falból, és nekilátott a munkának. Az emailekkel kezdte, először az elsőt törölte olvasatlanul, aztán a másodikat, remekül haladt, de a tizenkilencediknél eszébe jutott, hogy a nővérének aznap van a születésnapja. Vagy tegnap volt? Itt tartott elmélkedésében, amikor kivágódott az ajtó, és forgószél keletkezett a szobában. Hóbort professzor legkisebb lánya, Lujza robbant be.

- Minek van nekem testvérem? Mégis, minek? - kiabálta Lujza könnyekkel a szemében.

- Lujzikám, nem innál velem egy csésze teát? Közben elmondod, mi történt...

- Mert mindig kicsi vagyok hozzá. Meg nem értem - hadarta Lujza, miközben letelepedett a

karosszékbe.

- Hmm... pedig olykor épp a legkisebb a leghasznosabb - vélekedett Hóbort professzor -, vegyük például a részecskéket...

- Miféle részecskék? A bátyámról beszélek, aki azt mondta, nem játszik ilyen kislányokkal.

Hóbort professzor jól ismerte legkisebb lányát. Kinyitotta hát az asztalfiókot, és előhúzta az ilyen esetekre tartogatott karamellás csokoládét.

- Mit szólnál egy kis csokoládéhoz, míg elmesélem a részecskéket?

- Jó - enyhült meg Lujza, és letört egy nagy darabot a csokiból. - De teát is kérek hozzá!

- Tehát, minden tárgy, ami körülvesz minket, kisebb és még kisebb darabokra bontható - kezdte a professzor, miközben Lujza csészéjébe töltötte a teát.

- Mint ahogyan a papírt is egyre kisebb darabokra vagdoshatom ollóval?

- Pontosan. No most, ha nem is vagdossákkal, de el lehet jutni a papír és minden más anyag legkisebb részecskéjéhez is. Nem is csak egyfajta legkisebb

TÖRÖK ESZTER rajzai

részecskéről tudunk. Az egyiket már ismered, elektronnak hívják. Ilyen részecskék áramlanak az elektromos áramban, ami az elektromos berendezéseket működteti, például a lámpát és a számítógépet.

- És mi az érdekes az elektronban?

- Hogy neki is van két testvére. Két másik részecske, s ezek nehezebbek nála. Nevük is van persze, müonnak és taunak hívják őket. A görög ábécé két betűjéről kapták a fura nevüket.

- Elektromosságról már hallottam környezet-órán, de müonosságról és tauságról még nem...

- Mert nincs is olyan. Minden anyag, ami körülvesz bennünket, csakis a legkisebb testvért foglalja magába, vagyis az elektront.

- És mi történik a másik két testvérével?

- Nos, a müon és a tau legfeljebb a másodpercnél is rövidebb időre tűnnek fel közöttünk. Utána, mintha még kisebb legódarabokból állnának, egyszerűen szétesnek. Ami a kezünkben marad, az megint csak a legkisebb

testvér, az elektron. A legkisebb a legfontosabb - ő tartja össze a világot körülöttünk. Másként mi magunk is darabjainkra hullanánk!

Elfogyott a csokoládé, Lujza elgondolkozva szűrte ki az utolsó csepp teát a csésze aljáról.

- Papa, csak azt nem értem, miért van szükség a másik két részecsketestvére, ha úgyis darabjainkra esnek szét.

- Miért, miért - sóhajtott Hóbort professzor. - Látod, a legjobb kérdést teszed fel. Senki sem tudja rá a választ.

Hóbort professzor szívesen folytatta volna a beszélgetést, de dörömbölés hallatszott kintről:

- Lujziii! Nem jössz játszani?

- Azt hiszem, a bátyád keres.

Lujza lecsapta a teáscsészét, és már szaladt is ki. Hóbort professzor visszaült az íróasztalához, de valami még mindig zavarta a gondolkozásban. Hamarosan eszébe jutott, mi az. Bekapcsolta a telefont, hogy felkösöntse a nővérét.

SOMFAI ANNA

Vér!

A vér fantasztikus folyadék! Nem csoda, hogy rengeteg szokásban, hiedelemben, törvényben, szólásban megtalálható. Például csodálatosan szép vörös a színe. Nélkülözhetetlen az életünkhöz, hiszen aki elvérzik, még ha a teljes vérmennyiségének csak a fele folyt is el, menten meghal. Ha megsebesültünk, a kifolyó vér a seb környékén megalvad, így elzárja a „lukat”, amin kifolyt, s megakadályozza a többi vér kifolyását. Vagyis - hacsak nem túl nagy a sebesülés - maga a vér véd meg az elvérzéstől.

A vér erekben kering. A szív lökötő, pumpáló összehúzódásai keringtetik. (Ez a ritmikus összehúzódás és elernyedés a *pulzus*, amelyet a csuklónknál kitapinthatunk.) A vér a szívből a fő verőereken (más néven *artériákon*) át áramlik kifelé. Az artériák elágaznak, aztán megint és megint elágaznak egyre több - s persze egyre vékonyabb - erekre, amelyeken át a vér a hajszálerekbe jut. Ezek a hajszálnál is tízszer vékonyabb erek juttatják el a sejtekhez a vért, illetve a benne lévő tápanyagokat és oxigént, s ezek viszik el onnan a salakanyagokat is. A hajszálerek ezután egyre vastagabb - és persze

egyre kisebb számú - érré egyesülnek, s végül a vér a nagy visszereken (más néven *vénákon*) keresztül visszajut a szívbe.

Erről a körfolyamatról 1628-ig szinte semmit sem tudtak. Mindenki elfogadta a híres ókori görög orvos, Galénosz nézetét, hogy az artériáknak és vénáknak nem lehet egymáshoz közük, hiszen egészen más színű vér van bennük. William Harvey (ejtsd: viliem hárví) angol orvos azonban egy vizsgálattal tisztázott néhány fontos kérdést.

Az 5. oldalon látható ábra Harvey könyvéből való. A kutató a vizsgált ember alkarján M pontnál leszorítva tartotta a vénát, s egy másik ujjával (amely már nem látszik a képen) végigsimította ugyanazt a vénát a leszorított M-től O-ig. Látjuk, hogy a végigsimított vénaszakasz üres. Azért üres, mert O-nál van egy *vénabillentyű*, amely olyan, mint egy szelep: csak G felé engedi folyni a vért. M viszont továbbra is le van szorítva, onnan ezért nem tud jönni a vér. Ám ha elengedjük a leszorító ujjunkat, még azt is megfigyelhetjük, milyen sebességgel folyik a vér ebben a vénában.

Harvey így két dolgot is fölfedezett egyszerre: 1.) a vénákban a vér a szív felé áramlik;

2.) a vénákban szelepként működő billentyűk vannak. A hajszálerekről azonban ő sem tudott, ami nem csoda, hiszen a mikroszkópot nem sokkal korábban fedezték fel, s neki még nem volt.

Mindenkinek egyformán vörös az artériás vére, az arisztokratákat (hercegeket-grófokat) régen mégis „kékvérűeknek” mondták. A kényelmes életet élő nemes uraknak vékonyabb és fehérebb volt a bőre, mint a kemény fizikai munkát végző, sokszor a tűző napon dolgozó embereké, a vékony bőrön pedig jobban átüt az erekben folyó vér színe. A bőr felszínéhez közel többnyire vénák vannak, s a vénás vér nem igazán vörös. A vér színe attól függ, mennyi oxigént tartalmaz. A tüdőben oxigénnel telítődő, „felfrissült” vér valóban piros, de a test milliárdnyi sejtjétől vissza a szívbe, majd onnan a tüdőbe áramló „fáradt” vér inkább lila. Akitől vettek már vért - ha volt bátorsága odanézni -, láthatta, hogy a könyökvénából levett vér nem élénk piros.

Látjuk tehát, hogy a vér lehet piros is, kékes-lila is. Fehér is lehet? Hiszen ismert betegség a „fehérvérűség”. A vérrel kapcsolatos betegségek neve sokszor félrevezető. A fehérvérű embernek egyáltalán nem fehér, hanem ugyanolyan piros színű a vére, mint az egészségeseknek, csak hogy

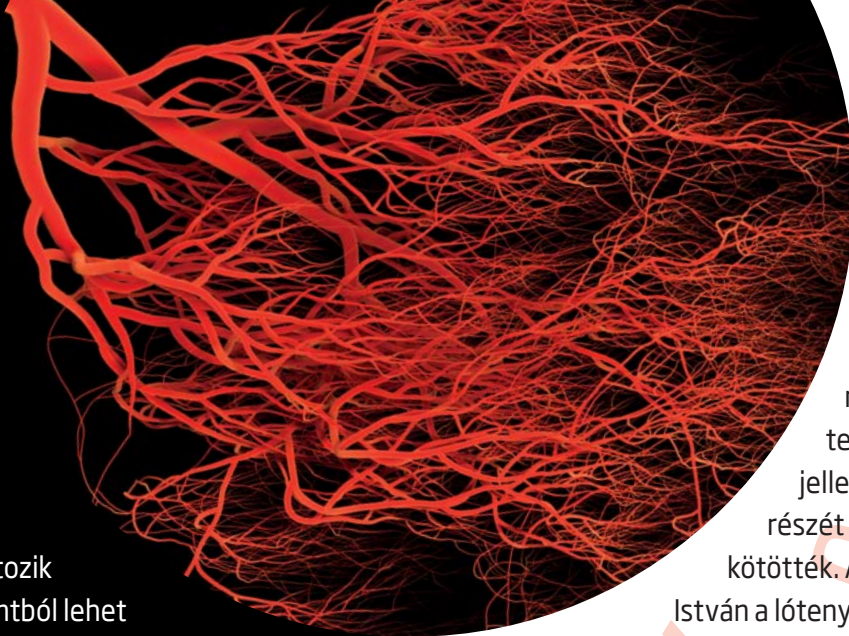
a normálnál sokkal több, de működésképtelen fehérvérsejt képződik a szervezetében.

A fehérvérsejteknek a szervezetbe jutott idegen anyagok - például a baktériumok - elleni védekezésben van szerepe. Akinek nem működnek a fehérvérsejtjei, az védtelen a fertőzésekkel szemben. A fehérvérűség a vér rákos betegsége, más néven *leukémia*.

A vérvételhez hasonlóan történik a *véradás*. Ilyenkor fél liternél valamivel kevesebb vért vesznek le steril tűvel, speciális műanyagtasakba. A levett vért alvadésgátlóval kezelik, hogy folyékony maradjon a felhasználásig. A felhasználás módja többféle lehet. Sok sérült és beteg ember van, akinek szüksége lehet a levett vérre vagy az abból előállított, életmentő vérkészítményekre.

*Vérátömlesztés*kor az egyik emberből levett vért egy másik ember vérkeringésébe juttatják. A beteg ember ereiben tehát ilyenkor „idegen vér” is kering. Életbevágóan fontos, hogy a szervezet milyen vért fogad el, és mit tekint idegennek. Ha idegennek tekinti a más emberből származó, bejuttatott vért, az óriási baj, mert akkor úgy védekezik ellene, hogy „kicsapja” (vagyis a folyékony vérben szilárd csomócskák keletkeznek), s ebbe a beteg azonnal bele is hal.

A sikeres vérátömlesztéshez tudni kell, hogy a beteg szervezete miféle vért tekint „idegennek”. Az emberek vére között egyénre jellemző különbségek is vannak, például hogy milyen *vércsoport*ba tartozik valaki. Többféle szempontból lehet a vért csoportokba sorolni; ezek közül legismertebb az úgynevezett „A-B-nulla” rendszer.

Az A, B és 0 megjelölés a *vörösvérsejtek*re vonatkozik. A vörösvérsejt tartalmazza a vér színét adó - s az oxigént szállító - festékanyagot, a *hemoglobint*. A vörösvérsejt felszínén kétfajta *fehérjemolekula* határozhatja meg, hogy az illető melyik vércsoportba tartozik. Ezeknek a jellegzetes, jelző-szerű fehérjemolekuláknak a neve A, illetve B. Négy változat lehetséges ebből a két speciális fehérjéből: 1.) csak az egyik, 2.) csak a másik, 3.) mindkettő vagy 4.) egyik sem található az adott ember vörösvérsejtjein. Így lehet valaki A, B, AB és 0 vércsoportú. Vérátömlesztéskor a szervezet csak olyan vért fogad el, amely nem tartalmaz a befogadó vörösvérsejtjei számára idegen jelző-fehérjét. Vagyis például egy AB vércsoportú betegnek elvileg bármilyen vért adhatunk, hiszen az ő vörösvérsejtjei számára egyik jelző-fehérje sem idegen. Fordítva: a 0 vércsoportú vér bárkinek adható, mert a 0-s vörösvérsejteken nincs jelző-fehérje.

„Ügyetlen” betegségnév a *vérszegénység* is. Ugyanis aki vérszegény, annak nincs kevesebb vére, mint a többieknek, csak a kelleténél kevesebb

a vérében a vörös vérfesték (a hemoglobin) mennyisége.

Az emberek régen nemcsak testi, de lelki jellemzőink egy részét is a vérhez kötötték. Amikor Széchenyi

István a lótenyésztés hazai elterjedését támogatta, a *telivér*

és *félvér* szavakat is meghonosította, az angol full blood (ejtsd: ful blad) és half blood (ejtsd: háf blad) kifejezések tükörfordításaként. Telivérnek nevezte azt a lovat, amelyiknek minden felmenője ugyanolyan fajta, és félvérnek, amely különböző fajta csődör és kanca utóda. (Más állatok - például kutyák - esetében ugyanerre a különbségre a *fajtiszta* és *keverék* szavakat használjuk.)

Gyakran emberi jellemvonásokat is a vérhez kötve nevezünk meg. Megkülönböztetünk *forróvérű* (vagyis szenvedélyes, tüzes) és *hidegvérű* (vagyis kikököcsölhetetlenül nyugodt) embert, pedig a vérük hőmérséklete egyaránt kb. 37 °C fok. Ha egy helyzet rémületet kelt, azt *vérfagyasztónak* mondjuk; ami felháborít, arra azt, hogy *vérforraló* vagy *vérlázító*. Mindhárom kifejezés azt sugallja, mintha a vérünk hőmérséklete tolódna ilyen-olyan irányban, pedig biztos, hogy lázmérővel nem lehetne kimutatni változást. A lelkesítő dél-amerikai tánczene ritmusa pedig *vérszédítő*.

VICTOR ANDRÁS

Testvér lesz minden ember

Kinek nem jut eszébe azonnal a dallam, amikor ezeket a sorokat hallja? A világ egyik legismertebb zenekari művének, Beethoven (ejtsd: bétóven) *Kilencedik szimfóniájának* zárótételében hangzik el, négy szólistával, kórossal és zenekarral. Már azelőtt is szinte mindenki ismerte, mielőtt az Európa Tanács hivatalos himnusza lett 1972-ben, majd 1985-ben az Európai Unióé – szöveg nélkül, hogy mindenki értse.

A cím alatti idézet egy hosszú vershez tartozik. 1795-ben írta Friedrich Schiller (ejtsd: fridrih siller) német költő, és az akkor már süket zeneszerző harminc évvel később, 1824-ben használta fel, sok töprengés után, mert nem volt benne biztos, hogy a zárótétel nem szólna-e jobban csak hangszerekkel.

Tudtad? Beethoven szimfóniájának egy munkakéziratát 2003-ban több mint három és fél millió dollárért (magyar pénzben: körülbelül egymilliárd forintért) vásárolták meg.

Schiller versének sok magyar fordítása készült. A mai napig legnépszerűbb, a „Testvér lesz minden ember” sort tartalmazó változatot Jankovich Ferencnek (1907-1971) köszönhetjük.

A „léssen” szó biztosan furcsán cseng számotokra: ez a régies igealak, ami az eredeti német szöveg hangulatát igyekszik visszaadni, azt jelenti, hogy „lesz majd”: egyszer minden ember testvérré válik. Amit nem lehet másképp érteni, mint hogy most még ugyan

***Lángolj fel a lelkünkben, szép égi szikra, szent öröm!
Térj be hozzánk, drága vendég, tündökölj ránk, fényözön!
Egyesíted szellemeddel, // Mit zord erkölcs szétszakít!
Testvér lesz minden ember, merre lengnek szárnyaid.***

(Friedrich Schiller)

megosztott és ellenséges a világ, a másikban ellenfelet, ellenséget, idegent, gyűlölni valót látunk, de valamikor eljutunk oda, hogy ennek vége szakad.

Schiller azonban nem erre gondolt, amikor a verset írta. Az ő szövegében az szerepel, hogy „a koldusok testvérei lesznek a hercegeknek” - vagyis ő arra utalt, hogy a gazdagok és szegények közti rémséges távolság egyszer csak megszűnik. Beethoven kicserélt néhány szót, és máris sokkal általánosabb lett a vers üzenete.

Tudtad? A múlt század hatvanas éveiben a világon szinte mindenütt csökkent a gazdagok és szegények közti távolság, de az ezredforduló körül a különbségek újra növekedésnek indultak.

Schiller álma most éppen távolodni látszik tőlünk, de mi a helyzet Beethoven álmával? Közelebb vagyunk a világközösséghez, a megosztottságon túllépni tudó emberiség vágyképehez - vagy éppen megvalósult gyakorlatához?

Miközben a hírek merényletekről, terrorizmusról, háborúk elől menekülőkről, *rasszizmusról* (a másnak, idegennek hitt emberekkel szembeni megvetésről és gyűlöletről) szólnak, nehéz azt mondani, hogy „igen, közeledünk”. Pedig valóban így van, csak e közeledés nem a múlt század vagy Schiller 18. százada óta, hanem több ezer éve tart.

Hetvenötezer évvel ezelőtt egy hatalmas vulkánkitörés után alig maradt túlélő ember a Földön: kevesen tudják, hogy a mai, közel 7 és fél

milliárd ember kivétel nélkül ennek a körülbelül kétezer főnek a leszármazottja.

Amikor ezt a cikket írni kezdtem, pontosan 7 milliárd 470 millió 244 ezres lélekszámot becsült az a weboldal, amelyen egy számláló pörgése jelzi, milyen tempóban növekszik a Föld lakossága. Amikor befejeztem, már nyolcezerrel többen voltak. Nézd meg te is, hogy amikor ezeket a sorokat olvasod, hányan élnek a Földön!
worldometers.info/hu/

Könnnyen belátható, hogy a természeti katasztrófák, az időjárás vagy a vadállatok sokkal nagyobb veszélyt jelentenek, ha kevés ember kevés és kis helyen él. Amikor elődeink több hullámban kivándoroltak Afrikából, és újabb és újabb

térségeket és kontinenseket hódítottak meg, földrajzilag hatalmas távolságra kerültek egymástól: ám egyre nagyobb számú emberi csoportok éltek egyre nagyobb és egyre több területen szétszóródva. Ha valahol elpusztult egy nép, a helyére volt honnan érkezni másoknak.

Olyan ez, mint a pohárból kicsorduló víz, ha nem zárjuk el a csapot. Előbb-utóbb az egyre nagyobb méretű közösségek találkoztak, és már nem volt hová vándorolniuk a másik elől: megindult a harc a földért és a hatalomért. Addigra már a különélés hosszú időszaka miatt a bőrszínek, a nyelvek és a kultúrák is egyre jobban eltértek egymástól.

S mivel mindenkinek csak a maga szűkebb környezetéről voltak ismeretei, a „mások” pedig főleg veszélyt jelentettek, roppant nehéz lett volna felismerni, hogy valójában mindenki

mindenkinek a testvére: a közös ősök tudata rég elveszett.

Ma azonban már tudjuk. A világ a 18. század végére kereskedelmileg és gazdaságilag összekapcsolódott, megjelent és erősödött az egyetemes emberi jogok és az egységes emberiség gondolata. Napjainkban, amikor több milliárd ember nézi és hallgatja ugyanazokat az előadókat, sportolókat, filmeket, játszik vagy beszélget egymással, jól látszik, hogy nyelvi és kulturális akadályai már nincsenek, hogy a család, a lakóhely és a nemzet mellett valaki ugyanakkor a világgözösség tagjának is érezze magát.

De ezt legkönnyebben úgy lehet átélni, hogy magunk elé idézzük a forgó Földet, és együtt utazunk az emberiség más égitestekre küldött gépköveivel. És ha közben Beethoven *Kilencedik szimfóniája* szól, hát még inkább.

A Nemzetközi úrállomásról hol jön élő közvetítés, hol nem. De amikor jön, folyamatosan figyelhetjük az úrból a bolygónkat. Nagyon sokan számolnak be a különleges élményről, hogy miközben 360 kilométer magasságból tekintenek le saját magukra, és a világ minden pontjáról ugyanazt a képet figyelő internetezőkkel csetelnek, milyen könnyű felismerni, hogy sokkal több köt össze minket, mint amennyi szétválaszt. Nézd meg, van-e éppen adás: youtu.be/-x1x-LHG8Wc

Z. KARVALICS LÁSZLÓ

Testőr

1 GUBÓZÓDÓ

Menj már odébb kicsit, mondom neki, nem férek el melletted. Dünnyög valamit, és tessék-lássék arrébb húzza a hátát. Mintha ezzel sokat segítene. Próbálom a lábamat kinyújtani, de sehogy sem megy. Hallunk valami távoli morgást, aztán egyszeriben édes íz tölti meg a teret. Na, erre jól felpörög, moco-rog és fo-rog, mint egy bűgőcsiga. Nyughass már, az ég áldjon meg, förmedek rá, de észreveszem, hogy az én lábam is úgy rugózik, mintha futni akarnék. Na, most szépen mutatja magát mindkét csöppség, szól odakintről egy mély hang. Csodálatos dolog ez a 4D ultrahang, halljuk anyánk hangját. Apánk lelkesen helyesel.

2 KIABÁLÓ

A bántó fény, a hangzavar, a hideg műszerek hatására, bevallom, én is üvöltök. Ő is torkaszakadtából ordít. Úgy látszik, nekem kell példát mutatnom, gondolom, és abbahagyom a kiabálást. Erre persze ő is elhallgat. Sóhajtok egy nagyot. Na, szép, tehát leosztottuk a lapokat.

3 UTÁNOZGATÓ

Sajnos, pontosan olyan, mint én. Jó, az a szüleink döntése, hogy a ruháink is egyformák. (Persze, értem, ne irigykedjünk egymásra). De ő még utánoz is! Esküszöm, a kanalat is ugyanúgy fogja. Ugyanakkor kakil, mint én. Ugyanakkor lesz náthás. Ez hatalmas felelősség nekem.

4 VESZEKEDŐ

Kitalálta, hogy önállósodni akar. Egyre többet veszekszünk, egyre többször lökdös. Van, hogy lesből támad. Beírátták karatézni. Én nem vagyok verekedős, ő meg vadember! Vicsorog is!

5 GYŰLÖLKÖDŐ

Nem hinném, hogy jó ötlet volt ugyanabba az osztályba tenni minket. Néha úgy érzem, ő a legnagyobb ellenségem. Mostanában lejáratna a többiek és a tanárok előtt. Hangoskodik és nem tanul. A magatartása négyes. Helyette szégyenkezem.

6 ÁRULÓ

Elegem van az egészből, elegem van belőle. Rajtakapom, ahogy pukipárnát tesz az osztályfőnök széke alá. Mit tehetnék? Beköpöm. Leviszik az igazgatóhoz. Otthon a szüleink is kiabálnak velem. Vörös fejjel áll, lesüti a szemét. Rossz nézni.

7 MEGMENTŐ

A sulit Kovács Marcellék várják. Fogadok, ő uszította rám ezeket, bosszúból. Most kapsz a képedbe, stréber, sziszegik. Futnék, de elállják az utamat. Kettő lefog, Marcell épp ütésre emeli a kezét, mikor vérszomjas bőrdülés hallatszik: hagyjátok a testvéremet, kiáltja, és szapora karatecsapásokkal elzavarja Marcellékat. Ketten maradunk. Állunk egymással szemben. Már alig hasonlít hozzám. Más a ruhája, más a haja, izmosabb és kicsit magasabb. Sokáig nem tudom, mit mondhatnék neki. Ő is hallgat. Aztán pofán ver, és elfut. Köszönöm, suttogom.

KAPITÁNY MÁTÉ

Aranyalmák

Egyformák s mégse!
Semmi nem ugyanaz.
Hópihe szirmokkal
zsonglórködik a tavasz.

Szél zümmög: egyetlen ágra
több nem is férne.
Almavirág az
almavirágnak testvére.

Virágban alma.
Almában virág. Ez a rend.
Hold gömbölyödik,
Nap fényesedik odafent.

Álmodik a nyár:
Bukfencet, piros epret.
Gyerekzsivaj
tölti be a szobát, a kertet.

Eső és szivárvány
köszönget az ősznek.
Az almák, mint a lombok,
aranyra festődnek.

BÚTHEMÍLIA

MOLDOVÁN MÁRIA rajzai

A kiskirály

Mióta hazahozták, bár elég pöttöm,
megtelt vele a lakás rögtön.
Más lett a fény, az illat, minden.
Más a szobám, s ez nem szerepelt a terveimben.
Néha panaszkodnék, de nem lehet,
mert mindenki bájlog a zsarnokság felett,
ahogy átformált időt, illatot, szobát,
átszabta anyu körvonalát,
ette belülről, most kívülről rágja,
s állítólag *onnan* lentről jött világra,
láttam a képet és elöntött a harag.
Nem mondtam, miért - ez már így is marad.
Mintha nem sikerültem volna elég jóra,
a belém vetett hitet majd ő váltja valóral!
Bömbölve követeli jogát minden este.
Csokit nem eszik. Ez az egy szerencse.

SZABÓ ATTILA

Testvéres

De jó, hogy van egy testvérem!
Vérem csörgedez testében,
enyémben meg az ő vére,
mert én vagyok a testvére.
Azok vagyunk, jó testvérek,
két test ugyan, de egy lélek,
a test néha ezt nem tudja,
a másik lelkét feldúlja.
A palacsintát szeretjük,
amint sül, röptében esszük.
Lekváros a fülünk, a szánk,
ránk sem ismer édesanyánk,
pedig vérünk az ő vére:
így vagyunk egymás testvére.

FECSCKE CSABA

Egy vérből valók

Kipling híres művében, *A dzsungel könyvében* Balu, a bölcs barnamedve *mesterszavakra*, a Vadon törvényeire tanítja Mauglit, az embergyereket. A legfontosabb - az *Egy vérből valók vagyunk, te meg én* köszöntés - valamennyi élőlény, az egész élővilág rokonságát fejezi ki.

Az egy-vérből-valóság fogalmát szűkítve eljutunk a régi magyar nyelv *egytestvér*, *édestestvér* szavaihoz. Így nevezték eleink az ugyanattól az apától és anyától származó utódokat. Mai *testvér* szavunk ezekből vonódott el a 19. században, minden nyelv közül a legszebben írva le a legközelebbi atyafiság lényegét.

Nyelvünk árnyaltan, külön szavakkal fejezi ki a testvérek kor-, nem- és minőségbeli különbségeit. *Testvérhúgunk*, *-öcsénk*, *-nénénk*, *-bátyánk* régtől van, a *fivér* és *nővér* szóval a nyelvújítás

ajándékozott meg. *Féltestvérünkkel* csak egyik szülőnk közös, a *mostohatestvér*hez nem fűz vérségi kötelék. *Fogadott testvérünkhöz* sem, még ha egy családban él is velünk. Valaha a tehetősebb anyák dajkát fogadtak, aki saját kicsinye mellett asszonya csecsemőjét is szoptatta. Így lehetett *tejtestvére* a grófkisasszonynak a pásztorfiú.

Elvághatatlan természetes kötelék a testvérség, a legszorosabb, ami emberek között lehetséges. Történhet bármi, gyűlölhetik is egymást, ... *vízzé csak nem válik a vér*, / *Csak testvér marad az, aki egyszer testvér*, adja éppen a *rókalelkű* György szájába a lényegét Arany János a *Toldiban*.

Gazdag mese- és mondavilágunk bővelkedik testvérekben. Legyenek az öreg király vagy a szegény asszony gyerekei, mindig hárman

vannak, és mindig a legkisebb fiú viszi véghez a nagy tetteket. Ő győzi le a sárkányt, menti meg a királykisasszonyt vagy hozza el az élet vizét az Üveghegyen és Óperenciás-tengeren túlról. Nagy mesemondónk, Jókai Mór regényében, *A kőszívű ember fiaiban* sem történik másképp. Bár a szabadságharcban a két idősebb Baradlay fiú vesz részt, öccsük, a szelíd és gyámoltalan Jenő vállalja önként a mártírhalált, hogy egyikük életét megmentse.

Az ókori mitológiák közül testvérekben a görögök a leggazdagabb. A lanton játszó Apollón és a vadászó Artemisz ikrek, Zeusz főisten és a *széphajú* Létó gyermekei. A Múzsáknak, a művészeteket és tudományokat pártfogoló kilenc nővérnek is Zeusz az apja, anyjuk azonban az emlékezés istennője. A kellemet és harmóniát megtestesítő Kháriszok vagy Gráciák - szintén a csélcsap főisten lányai - egy vízi nimfától születtek. Ellentétek a bűnösöket hajszó, kígyóhajú, denevérszárnyú alvilági istennők, az Erünniszek vagy Fúriák. (Manapság a haragos nőket szokás *fúriának* nevezni.) Testvérek a folyton lázadó titánok és az egyszemű óriások, a küklopszok is, Ókeánosz háromezer lányáról, a nimfákról nem is beszélve.

Róma alapításának egyik legendája is egy ikerpárhoz fűződik. Romulusz és Rémusz Mars isten és egy királylány gyermekei voltak. Gonosz nagybátyjuk pusztulásra ítélte őket, ám a kosárban kitett kisdedeket egy anyafarkas vette magához, majd egy pásztor nevelte föl. Végül Romulusz lett Róma első királya.

A Biblia szintén kimeríthetetlen tárháza a testvérekről szóló, szólásokban is idézett történeteknek. Ki ne tudná, hogy Káin haragjában megölte testvérét, Ábelt? Ézsautól ikeröccse, Jákob egy tál lencséért vette meg elsőszülöttségét, és (némi csalással) még az apai áldást is megszerezte hozzá. Jákob kedvenc fiát, Józsefet eladták irigy bátyjai, Mária és Márta viszont elhívta Jézust, hogy feltámassza halott fivérüket, Lázárt.

A híres testvéreket és tetteiket nagyszerű művekben örökítették meg az ókor és a későbbi századok, kivált a reneszánsz és barokk kor művészei. A görög szobrok és tragédiák, Botticelli (ejtsd: boticselli) 15. századi itáliai festő *Tavaszi* című festményének három Gráciája, Rembrandt megrázó *Tékozló fiúja*, és a mi Arany Jánosunk 19. századi regéje (amelyben a Csodaszarvast úzve új hazára lel a két egytestvér, *Ménrót fia*) Európa kultúrájának alapkövei.

Ha egy fagyos téli éjszakán felnézünk az égre, és a Bika meg a Rák között felragyog az *Ikrek* két csillaga, a testvéri szeretet példaképeire gondolunk: a halhatatlan Pollux még az Alvilágba is követte halandó fivérét, Kasztórt.

A magyar néphagyomány *Két Árva* néven ismeri az Ikrek csillagképet. Mondjuk szerint senki sem törődött az árvákkal, eltévedtek, és nyomuk veszett az erdőben. Isten maga helyezte őket az égboltra az emberek okulására.

Család

Néhány nappal azután, hogy Vénusz megérkezett Marosvölgyi Bonifác házába, éktelen csobogás-locsogás hangjai szűrődtek ki a kishabából. Vénusz ijedten pillogott a zaj forrása felé, s közelebb húzódtott Marosvölgyi Bonifáchoz, biztos, ami biztos. Marosvölgyi Bonifác azonban édesdeden durmolt, ügyet sem vetett a hangokra, sem más egyébre.

Vénusz összegyűjtötte a bátorságot a bajusza hegyétől a farkincája végéig. Össze is gyűlt elegendő, hogy a kishaba felé óvakodjon, visszafojtott lélegzettel, mintha vadászni készülne. Végiglopakodott az előszobán, bekukkantott a konyhába, ahol mindent a legnagyobb rendben talált, majd nagy elhatározással a kishabába osont. A csobogás-locsogás kétségtelenül innen ered, állapította meg magában. Még hozzá a komódon terpeszkedő hatalmas, átlátszó dobozból. Jobbra hajtotta a fejét, balra hajtotta a fejét, tekintetét a furcsán furcsa dobozra szegezte. A dobozban víz. A vízben két ficáncoló kődarab. A kövekből lábak nőttek ki, azokkal ficáncoltak. A lábak sebesen jártak a vízben, ez okozta a csobogást-locsogást. Vénusz megkövülten nézte az izgága sziklákat.

– Ők Krix és Krax, a teknősbékák – ugrott mellé Marosvölgyi Bonifác.

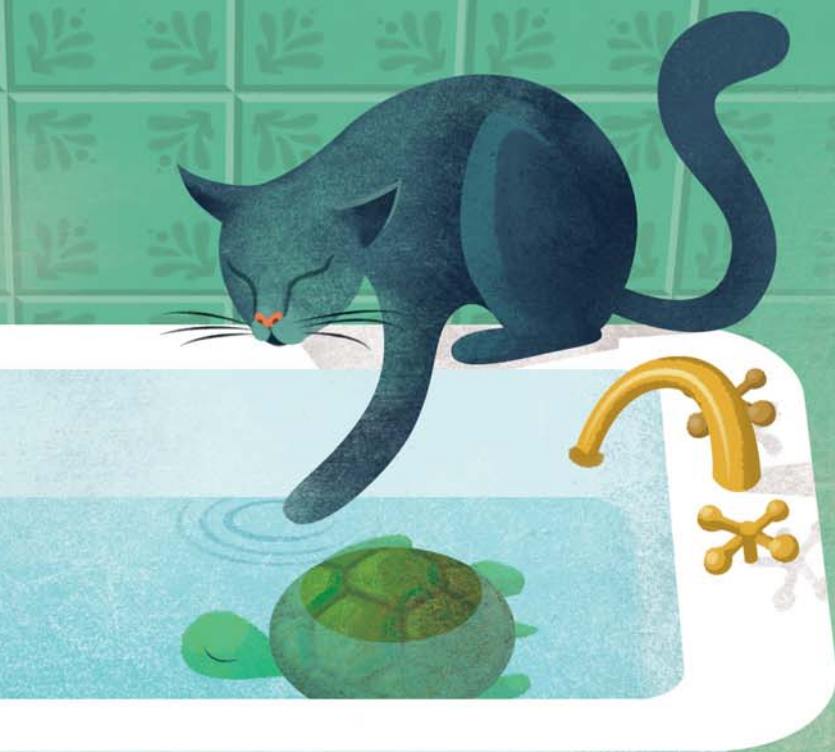
– Micsodák? – álmélkodott Vénusz.

– Teknősbékák. Illetve teknőcök, nem békák.

Mégis sokan lebékázzák őket. Itt laknak ők is. Mint látod, bundájuk nincs, játszani sem lehet velük, ha nem az átlátszó dobozban vannak, nehézkesen, szörnyen lassan sétafikálnak a lakásban, beszélgetni nem tudnak, és persze ugrani sem. Ikertestvérek lehetnek, mert nem lehet

megkülönböztetni őket. Azt gondolhatná a macska, jóformán semmire se valók.

– Tocsogásra, locsogásra - vetette közbe Vénusz.

– A fürdőkádban kapnak enni - mesélte Marosvölgyi Bonifác -, ahogy mi a konyhában. Csak nekik nincsen tálkájuk, a víz felszínén lebegő halakat kapkodják be. Egyszer, amikor épp a fürdőkádban locsocsoltak, én meg szokásomhoz híven a kád szélén üldögélve figyeltem, mit művelnek, megcsúszott a lábam és kis híján a vízbe estem.

– Atyaég! - sápítózott Vénusz.

– Képzelheted! Nemcsak szégyenteljes, nemcsak cudar kellemetlen, de veszélyes is vízbe pottyanni. Összecsomósodhat a macskabunda, s onnan már nincs megállás a lejtőn.

Vénusz buzgón bólogatott. A vizes bunda rémisztő, kínos és ártalmas.

– Meg is fázhat a vizes cica - nyafogta.

– De meg ám! - hagyta rá Marosvölgyi Bonifác.

– Kivált, hogy mindez télen történt. Hanem Krix, vagy Krax, nem tudom pontosan, melyik, de valamelyikük megmentett.

Vénusz némán csodálkozott.

– Bizony! Ügyesen alám úszott, s így ráléphettem a kemény hátára, akár egy kőre, és kiugrottam a kádból a mosógépre. Így menekültem meg. Azóta még jobban odafigyelek rájuk, amikor sétálnak. Egyszer talán majd ők szorulnak az én segítségemre.

Marosvölgyi Bonifác biccentett a teknőcök felé, és elvonult. Vénusz pedig hozzáfogott, hogy ismét megmosakodjon.

BENE ZOLTÁN

Unalom- űző

Kandela hercegnő egy hűvös, tavaszi reggel arra ébredt, hogy mérhetetlenül unatkozik. Az unalom úgy gubbasztott ágya végében, mint egy hatalmas potrohú, fekete pók, és hosszú, vékony lábával az arca felé nyúlált. A hercegnő széleseben felpattant, és a szoba sarkába húzódva méregette a szörnyet.

- Mi járhatban? - kérdezte óvatosan, mert ősz apjától, a királytól megtanulta, hogy szorult helyzetben is udvarias legyen. „A bölcs uralkodó fegyvere a diplomácia”, mondogatta a király, aki ragaszkodott hozzá, hogy Kandela kisbaba korától végighallgassa a Birodalmi Egyetemen tartott tudományos előadásait. A hercegnő háromévesen már hibátlanul ejtette az *abrenunciáció* és a *xenokrácia* szavakat, ötévesen pedig nem áttalott vitába szállni apjával

a mediáció szerepéről. Az udvarhölgyek ilyenkor bágyadtan legyezgették magukat.

Az unalom csak megvonta a vállát, vagy legalábbis potrohának azt a részét, ami akár a válla is lehetett volna, és még nagyobbra dagadt. A szőrös lábak megindultak a szoba sarka felé. Kandela kétségbeesetten gondolkodott.

- Kedves tőled, hogy meglátogattál, de sajnós, most nem igazán érek rá... Mindjárt kezdődik az államtan órám, utána mantikórlovglás meg látogatás a Birodalmi Kórházban... este a katundai követek teszik tiszteletüket... talán holnap... vagy inkább holnapután...

Az unalom baljóslatúan vigyorgott, és Kandela elszoruló szívvel idézte fel a múlt heti államtan órát, amikor Paktum professzor előadása közben elnyomta az álmot, és hogy legutóbb a mantikór

vastag, vörös bundája kidörzsölte combját, a kórházban meg káposztaszag volt. A katundai követekre jobb nem is gondolni. A hercegnő kihúzta magát.

- Jobban belegondolva, van ennél sokkal fontosabb dolgom is. El kell mennem... a... meg kell keresnem... az erdőben... a... izé... a testvéremet!

Ettől maga is meglepődött. Az unalom ezúttal a szemöldökét vontta fel, vagy legalábbis az ágyon gubbasztó gomolygásnak azt a részét, ami a szemöldöke is lehetett volna. És kicsit összebb húzódott.

- Mondhatnánk, ugye, hogy nincs is testvérem - bátorodott fel a hercegnő -, de honnan tudjuk, hogy nincs, ha nem is kerestem soha? Talán van, csak elfelejtkeztem róla... meg nem is mondták soha... hogy lenne... testvérem... Tényleg, tulajdonképpen miért nincs?

Az unalom szemmel láthatóan zsugorodott, de csak akkor tűnt el teljesen, amikor Kandela hercegnő megmosakodott, felöltözött, hörpintett a reggeli teából, harapott a vajjas kalácsból, és tette készen apja tróntermébe sietett.

- Jó reggelt - mosolygott rá Lumen király, és az íróasztalán tornyosuló papírokba mélyedt. - Átnézhetnéd a katundai kereskedelmi szerződés tervezetét. Az ultraibolya-termesztésben szokatlanul jó hozam várható, és ha védővámot vezetünk be...

- Miért nincs testvérem?

- Tessék?

- Ma reggel egy fekete, potrohos unalom ült az ágyamon.

Lumen király zavartan krárogott. A titkos tanácsosok, a tintás ujjú írások és a kávét

LÁNG ANNA rajzai

töltögető lakájok hangtalanul elpárologtak a trónteremből, mintha ott sem lettek volna. Kandela gyanakodva figyelt.

- Tehát?

- Mit is kérdeztél? - próbálta húzni Lumen az időt.

A hercegnő szeme résnnyire szűkült.

- Pontosan tudod, mit kérdeztem. És mivel a 2756. Birodalmi Törvénycikkely szerint a király soha nem hazudik, kíváncsian várom a választ.

- Van testvéred.

- Van?

- Van - bólogatott Lumen. - Csak éppen hallani sem akar rólunk.

- Miért?

- Régen történt... még a születésed előtt...

Foton, a bátyád mindig is heves vérű volt. Szegény megboldogult édesanyádra hasonlított. Fejébe vette, hogy megtámadja ősi ellenségünket, a Kvazár Birodalmat.

- Őrülség! - csóválta a fejét a hercegnő.

- Az. Megtiltottam, de hiába... gyávasággal vádolt. Álruhát öltött, belépett a kvazár hadseregbe, és titokban felmérte az erejüket. Aztán igyekezett meggyőzni, hogy a többszörös túlerő ellenére indítsak támadást. Azt mondta, a fény mindig győzedelmeskedik a sötétség felett.

Nem hittem neki, ezért elment. Évekig kerestetem az embereimmel...

Abban a pillanatban kivágódott a trónterem ajtaja és a királyi testőrség kapitánya lépett be. Holtsápadt volt.

- Felség! A kvazárok... itt vannak!

Magas, szakállas férfi tolt a félre a testőrkapitányt. A nyakában három év körüli kislány ült.

- Foton? Valóban te vagy az? - pattant fel Lumen király.

- Látogatóba jöttem, apám, és hogy megmutassam az unokádat, Lucát. Mióta elfoglaltam a Kvazár Birodalom trónját, sokat fejlődött az ország, de szükségem lenne a tanácsaidra...

Aznap este Kandula későn került ágyba. Miután megtanított az unokahúgának néhány egyszerű alapszót, amire a közeljövőben szükség lehet, mint a *fúzió*, *genealógia* és *koalíció*, és bemutatta a katundai követeknek bátyját, a hatalmas Kvazár Birodalom uralkodóját (a követek ezután siettek aláírni a tervezett egyezményt), elégedetten bújt a paplan alá. „Micsoda nap!”, gondolta, és szeme sarkából az ágya végébe pillantott. „De legalább nem unatkoztam...”

HORGAS JUDIT

Vértagadó testvér

A Paradicsomkertből kiűzött Ádám és Éva elsőszülött fia, Káin féltékeny volt a mindenkinek, még Istennek is kedvesebb öccsére. A mezőre csalta hát Ábelt, és megölte.

Gustave Doré | Ábel meggyilkolása

Káin és Ábel bibliai történetét szinte minden nép, a világ sok-sok nyelvén felidézte. A féltékenységet, a testvérgyilkosságot, s azt is, ahogy az Úr kérdőre vonta Káint: „Mit tettél? Testvéred vére kiált hozzám a földről”. A mítosz újra meg újra rádöbbsent, milyen szörnyűségbe fordulhat a testvéri kapcsolat.

Vörösmarty Mihály a 19. század lelkesítő eszméitől áthatottan írta, hogy „Egy új irány tör át a lelkeken”, s az „új” mindenekelőtt:

*Hogy a legalsó pór is kunyhájában
Mondhassa bizton: nem vagyok magam!
Testvérim vannak, számos milliók;
Én védem őket, ők megvédnek engem.
Nem félek tőled, sors, bármit akarsz.*

De két esztendővel később *Az emberek* című versében kétségbeesetten ismétli minden szakasz végén, hogy „Nincsen remény!”. Úgy érezte, korának tragikus történelmi eseményeiben is az ősi, bibliai *testvérgyűlölési átok* jelenik meg.

Vörösmarty persze tágasabban, felebarátnak vagy embertársnak értelmezte a *testvért*, mikor a nagyon aljasul szervezett lengyel háborúskodás rémítette el. A lengyelek ugyanis függetlenségi harcot indítottak a Habsburg uralom ellen, amit az osztrák császárság csellel hiúsított meg. Felbérelték a lengyel parasztokat, hogy lázadjanak a lengyel nemesek ellen, mire a nemesek, feladva függetlenségi ábrándjukat, segítséget kértek a császártól a parasztfelkelés leverésére.

Ugyanebben az 1846-os évben írta Arany János *testvérgyűlölésről* szóló elbeszélő költeményét,

a *Toldit*. A roppant erejű és indulatú Toldi Miklós jóval fiatalabb a nagyurak henyeségéhez szokott György bátyjánál. Miklós csupán tízesztendő volt apjuk halálakor, György akkor már a királyi udvarban élt, az otthoni gazdaság munkájában sohasem vett részt, de a hasznot elvette. Öccsével mindig béresként bánt, nem hagyta, hogy különleges képességeit fejlessze, sőt vigyázott, nehogy egyenjogúként, *testvériesen* kelljen osztozniuk az apai örökségen. Mert György – ahogy Arany jellemzi – *rókalelkű*. Még édesanyja gyöngédsége is hidegen hagyja, csupán a haszon érdekli. Valahogy eredendően gonosz – és persze gyáva is.

De nem tudjuk meg, miért lett ilyen, mert Arany nem ábrázolja szereplői fejlődését. A *Toldiban magyar mítoszt* teremtett, s mint minden mítoszban, a hősöknek csak egy-egy tulajdonsága jelenik meg, még hozzá jócskán felnagyítva, eltúlozva. Miklós a valóságban lehetségesnél is sokkal-sokkal erősebb. Hiába, hogy „még legénytoll sem pehelyzik állán”, vagyis nem serken szakállá, mert szinte gyerek, mázsás szálfát emel. Legyőzi az erdőben rátámadó farkasokat, megfékezi az elszabadult bikát, s mindenki ámulatára a magyarokat becsmérlő, lebírhatalannak vélt cseh bajnokot. Folyton-folyvást bizonyít, mert kitörne megalázott szerepéből. Közben újabb és újabb életveszélyes kalandba sodródik. Arany János egyik fontos és pontos megjegyzése szerint: „az néki a tulajdonsága, / Hogy, ha nő veszélye, nő a bátorsága”.

Miklós sokáig maga sem érti, hogy György „Mért akar hóhéra, nem testvére lenni”. Érti bátyja álnokságát, de mintha nem is keresne magyarázatot gonoszságaira – s ami a

legkülönösebb, az édesanyjuk is csak rettegve,
Miklóst féltve szenvedí György gyűlölködését.
Mikor fiai összecsapnak, közjük ugrik,

*Testével takarja Györgyöt és úgy védi,
Pedig nem is Györgyöt, hanem Miklóst félti.*

Féli a sorsszerűen leselkedő testvér-
gyilkosságtól. Hiszen az anya is mitikus hős: nem
értelmez, nem kutatja, miért annyira különböző a
két fia természete, lelki alkata.

Mindenkit *indulatok* vezérelnek, még a hűséges
Bence szolgálot és György vadul dorbézoló
kíséretének tagjait is. Miklósban ugyan időről
időre megszólal a *fékező értelem*, bátyja csapdáit
mégsem tudja elkerülni. György pedig durván
ingerli (anyja ölbéli ebének nevezi - lehet, hogy
ő is féltékeny a fiatalabbra?), nyilvánvalóan
bűnbe vinné, hogy mint gyilkostól örökre
megszabaduljon tőle. Nemcsak gúnyolja,
igaztalanul vádolja, arcul csapja Miklóst, de még
mihaszna vitézeit is ellene hecceli:

*„Hé fiúk! Amott ül egy túzok magában,
Orrát szárnya alá dugta nagy buvában;
Gunnyaszt, vagy dög is már? Lássuk, fölrepül-e?
Meg kell a palánkot döngetni körüle!”*

S amikor sikerül gyilkosságba hajszolnia öccsét,
a királyt környékezi, hogy bitófára juttassa, de
ijedt és meghunyászkodó, amikor lelepleződik
ármánykodása.

Az akaratlan emberölés után Miklós a nádasba
menekül, bolyongása közben farkas fészkébe

botlik, s „vesztére”, mert hiszen jó szívű, „hatalmas
gyerek” ő, simogatja a magukra maradt kölyköket.
Ám az anyafarkas hirtelen előkerül, aztán a hím is
- két vadállattal kell elbánnia. A rettenetes birok és
az elpusztított farkasok látványa bosszúra készíti
a felhevült Miklóst - az ősi intelem azonban újra
megszólal benne, ezúttal nyílt utalással a Káin-
Ábel mítoszra:

*... Állj meg, állj meg, Toldi! gyilkos a szándékod,
... a legyilkolt atyafinak vére
Bosszuért kiált fel az egek egére.*

Mást talál ki Miklós, igaz, ez is ősi, és a
gyilkosságot helyettesítő mód. Az elpusztított
állatokat az alvó György mellé fekteti.

A megpróbáltatások végén csodaszerű, ahogy
az isteni képességekkel felruházott király leleplezi
Györgyöt („Vértagadó testvér”-nek nevezi), és
igazságot szolgáltat Miklósnak. A mítoszok alapján
építkező eposzokban, drámákban ezt a visszatérő
fordulatot latinul *deus ex machinának* (ejtsd: deusz
eksz mahina), vagyis isteni beavatkozásnak nevezik.

S mi történt aztán? A Kisfaludy Társaság
pályázatára készült *Toldi*nak évekkel később
kalandos sorsú folytatásai születtek, de egyelőre
elég annyi, hogy

*Rettenetes vitéz támadott belőle...
Senki sem állhatott ellent haragjának,
De ingét is odaadta barátjának.*

LEVENDEL JÚLIA

>> NÉZZÜK EGYÜTT...

Ámos Imre Képeit!

belőle, alig van festménye és grafikája, amin nincsen zsidó motívum: jellegzetes tárgyak és alakok.

Tizenkilenc évesen Budapesten dolgozott zománcozóként, majd a Műegyetemen tanult mérnöknek. Három évet el is végzett, de ráébredt, hogy a festészet az igazi hivatása. Felvették a Képzőművészeti Főiskolára, s már tanulmányai idején komoly sikereket ért el. Művei kiállításokon szerepeltek és fontos művészeti körök tagja lett. Nyaranta Szentendrére járt, ahol megragadta az élénk kulturális közeg. Képein általában kevés alak szerepel, gyakori modellje volt felesége, Anna Margit festő (képeit már néztük együtt a Szitakötőben!), és saját maga - sok-sok festményen és grafikán pedig ketten együtt láthatók.

Bár szegények voltak, egyszer lehetőségük nyílt néhány hónapra Párizsba utazni. A párizsi úton új, az övékhez mégis hasonló művészi kifejezőmódokat ismertek meg. Ámos Imrét zsidó származása miatt a második világháború alatt többször behívták munkaszolgálatra, ahol kegyetlen körülmények között nehéz fizikai munkát kellett végeznie. Utoljára - nem sokkal meggyilkolása előtt - Szolnokon dolgoztatták, itt készültek a *Szolnoki vázlatkönyv* rajzai. A füzet az ugyancsak munkaszolgálatra hurcolt Radnóti Miklós *Bori noteszé*nek rokona, amelyben a költő

Ámos Nagykállón, vallásos zsidó családban született 1907-ben. Édesapja korán meghalt, anyja nehéz körülmények között nevelte két gyerekét. Eredetileg Ungár Imrének hívták, de kamaszként „álmos természetűnek” tartotta magát, ezért korai képeit Ungár Álmos Imreként írta alá. Később Ámos prófétára gondolva vette fel művésznevét. Bár felnőttként már nem követte a vallási előírásokat, a zsidó kulturális hagyományok egész életében foglalkoztatták. A zsidó származásúakat üldöző embertelen, kirekesztő törvények dacot váltottak ki

így írja le a munkaszolgálatosok életét: „Fekszem a deszkán, férgek közt fogoly állat, a bolhák / ostroma meg-megújúl, de a légsereg elnyugodott már. / Este van, egy nappal rövidebb, lásd, újra a fogság / és egy nappal az élet is. Alszik a tábor.”

Küzdelmes és sötét gondolatokkal teli időszakból származik a poszteren látható *Szól a kakas*. A férfi egyik szeme lehunyva, a másik is csak félig nyitva. Mintha egyszerre álmodna és olvasna, mintha a kezében tartott könyv alakjai megelevenednének. Fején angyalfigurák sűrögnek, egyikük égő szekéren ül. A *Szól a kakas* egy magyar népdal címe is - hallhattad már, talán el is tudod énekelni. Úgy tartják, a híres nagykallói rabbi egyik sétája alkalmával az erdő szélén hallotta a dalt egy pásztorfiútól. Megtetszett neki, s nemcsak megtanulta, hanem kicsit át is alakította, mert úgy érezte, az ének voltaképpen a jobb világ eljöveteleért foháskodik: „mikor lesz az már, hej de mikor lesz az már?” A népdalban a rabbi a legősibb imák vágyát is meghallotta. Az Ámos-kép központi figurája, az olvasó-álmodó férfi is rabbi, és mintha épp hallaná a vállán ülő kakast. Vajon a virradatot ígéri a kakas „szava”?

A *Jákob álma* című grafika bibliai jelenetet ábrázol. Jákob egy kövön álmra hajtja fejét, és álmában megjelenik az égbe vezető létra, amelyen angyalok járnak fel s alá. A mennyekbe vezető létra eget és földet összekötő jelkép, ahogyan az angyalok is. A fenti világ közelségét érzékelteti, hogy az egyik, a létrán felfelé tartó angyalnak csak a lábfeje látszik. Jákob alvó arca a kép nézője felé fordul. Erős vonalakkal rajzolt, már nem fiatal férfiarca - és a fej oldalán, a kendőre vetülve látjuk a sötét alapú, lágyabb, álmodó arcot: nézi az angyalokat, a létrát, az Ámosnál gyakran feltűnő

kettős égitestet: egyszerre nap és hold. És itt vannak a zsidó jelképek: a hétágú gyertyatartó, a két kőtábla, amelyek a Tízparancsolatot, átvitt értelemben az erkölcs szabályait őrzik.

A *Kútnál* című festmény nőalakja elfordul az élet vizére és a női termékenységre is utaló kúttól. Biztosan nem meríteni akar a vastag sugárban ömlő vízből, nincs is nála edény. Ámos nem hétköznapi, falusi jelenetet ábrázolt. A kosárba tett és a kézben tartott őszi csokrocška hervadtsága hangsúlyosan a víz ellentétje. A nőalak fázósan húzza össze magán a sötétzöld kendőt. Magányosnak és szomorúnak látszik. Mit gondolsz, mi járhat a fejében?

Bükkösi Rossz Manó

- Bárcsak nekem is lenne testvérem! - kiáltott fel Bükkösi Rossz Manó, amikor meglátta az eresz alatti fészkekből kiröppenő fecskefiókákat.

A mellette baktató borzfiú, Tóni, meglepetésében akkorát nyalt a fagyijába, hogy mindkét gombóc kihullott a tölcsérből.

- És a barátaid? - kérdezte sértődötten, és körülnézett, látja-e valaki, hogy megpróbálja visszakotorni a fagyigombócokat a tölcsérbe.

- Az más! A testvérek egész életükben segítik egymást...

- Badarság! - kiáltott Tóni, és észre sem vette, hogy a visszatunkolt gombócok lassan olvadoznak a kezében.

Bükkösi Rossz Manó ábrándozva figyelte a fecskefiókákat.

- Azt hiszem, írok a Bölcsmanók Tanácsának, hogy postafordultával, ajánlottan küldjenek nekem egy testvért ...

- Jól gondold meg! Legalább járj utána, mit jelent, ha valakinek testvére van!

- Igazad van! Nálatok kezdem.

- Egyébként... biztos vagy benne, hogy a Bölcsmanók Tanácsától kell testvért kérned? - szolt még utána Tóni, de Bükkösi Rossz Manó akkor már a Borz-lakban kérdezősködött, figyelt, jegyzetelt. Aztán meglátogatta Nyúlékat, majd a Vakond családhhoz ment el, és még hat házhoz. Estére betelt a jegyzetfüzete.

„Sokat veszekszünk, de ha baj van, kiállunk egymásért.”

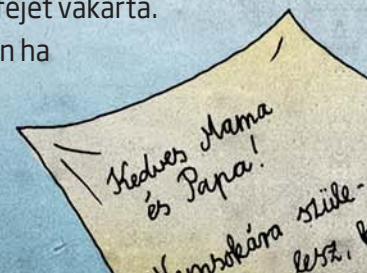
„Ez a kis csupasz örökké visít, és amióta itt van, nekem mindenből kevesebb jut!”

„Egész nap árulkodik rám!”

„Végre tudok játszani valakivel, nem vagyok egyedül!”

Egy lapot kétfelé osztott, és a tetejére írta: IGEN / NEM. Miután minden jegyzetét végigolvasta, 86 érv állt az IGEN, és 86 a NEM mellett. Akkor most kell neki testvér vagy nem kell? A fejét vakarta.

- Valahogy döntenem kell! Talán ha sorsot húzok...

testvért szeretne

Már majdnem nekifogott, amikor sírást hallott a közelből. Szomszédja, Sári, a kis rókalány zokogott vigasztalhatatlanul az odújuk előtt.

- Hát veled mi történt? - simogatta meg a buksiját Bükkösi Rossz Manó.

- Itt hagyott... a bátyám... elment...

- Benő elment?

- Azt mondta... nem tud már rám... vigyázni...

Egyedül maradtam... Tudod... a szüleink... a vadászok... tavaly...

- Majd visszajön.

- Nem jön... Össevesztünk... Undok voltam...

Nem jön vissza... - zokogott Sári.

Bükkösi Rossz Manó írt valamit a jegyzetfüzetébe, kitepte a lapot, és az odú ajtajába csúsztatta.

- Gyere! Majd nálam megvárjuk.

Otthon vacsorával kínálta a rókalányt, de Sári csak sírdogált. Teltek a percek, az órák, elmúlt éjfél, egy óra, Sári elaludt a kanapén.

Bükkösi Rossz Manó elnézte a rókalány álmában is szomorú arcát, majd jegyzetfüzetét a szemétkosárba dobta. Aztán az asztalra borulva ő is elaludt. Arra ébredt, hogy valaki veri az ajtót. Benő volt az.

- Itt van? Csakhogy megtaláltalak! - ölelte át hűgát, aki szintén felébredt a zajra.

Potyogtak a könnyeik, Bükkösi Rossz Manó is elhasznált néhány csomag zsebkendőt, hogy felszárítsa a szemét. Amikor a testvérek elmentek, Bükkösi Rossz Manó az asztalhoz ült, levélpapírt vett elő, és írni kezdett:

„Tisztelt Bölcsmanók Tanácsa!

Kérem Önöket, hogy postafordultával, ajánlottan küldjenek...” hirtelen eszébe jutott Tóni kérdése, elgondolkodott, majd másik levélpapírt vett elő:

„Kedves Mama és Papa!

Nemsokára születésnapom lesz, különleges ajándékot kérnék...”

BAKOS TIBOR

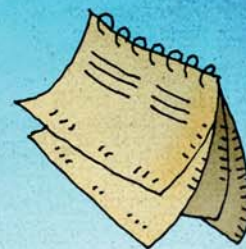
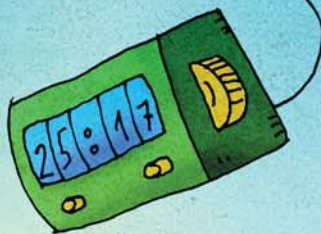
Két év, öt hónap, tizenhét nap

MACSINKA ZSOLT rajzai

A nővérem két évvel, öt hónappal és tizenhét nappal idősebb, mint én. Régebben azt mondta, három évvel. Mostanra sikerült lealkudni, így csak két és felet mond, de még ezzel sem vagyok teljesen elégedett. Jobb szeretem, ha maradunk a pontos adatoknál. Teljesen kizárt, hogy - amint mondja -, pelenkázott, mikor kicsi voltam. De mindegy: nem fogok ezen vitatkozni vele, mert azt hiszi, mindenben ő az okosabb. Biztos összekever a játékbabájával. Rá vall.

Már két éve nem hívhattam el az osztálytársaimat a születésnapomra. Télen születtem, és ez ebből a szempontból nem túl kedvező. Elég kicsi a lakásunk, nem fér el sok gyerek. A tesóm nyári végi születésnapja sokkal egyszerűbb: szeptember első napjaiban kiosztja a meghívókat, és az első iskolai hétvégén már lehet is bulizni. Rendszerint a mellettünk lévő parkban rendeznek neki egy nagy pikniket. Kisebb korában a fiúbarátok miatt szinte mindig volt számháború is. A tavalyi zsúrra furcsa módon csak lányok jöttek, s bár anya előkészítette a számokat, a játék elmaradt. Pedig nagyon vártam! Lány létemre is szeretem a számháborút.

Szinte egész idő alatt hason feküdtek a fűben, és olyan halkán beszéltek, hogy semmit nem hallottam belőle. Sőt, egy idő után megkérték a szüleinket, hogy felmehessenek a lakásba. Épp csak engem felejtettek el megkérdezni, zavarna-e, ha néhány órára kisajátítanák a szobánkat. Merthogy a fele az enyém. Azért is bementem. Először egy könyvért,

aztán szükség volt a pulóveremre. Ahányszor beléptem, mindig direkt elhallgattak, s tán még a lélegzetüket is visszafojtották, míg nem jöttem ki.

Idén már január elsején megkérdeztem a szüleimet, rendezhetek-e bulit. Könnyedén igent mondtak, ezért a hónap utolsó napjaiban elkészítettem a meghívókat, s a dátumot szabadon hagyva járultam velük a szüleim elé.

Anyukám megszámolta: kilenc darab volt.

- Ez az jelenti, hogy tizenegy gyerek számára kell kitalálnunk valamit. Hogy fogtok itt elférni? - Csak tíz, anya. Kilenc meg egy, az tíz.

Erre rákezdett, hogy itt van a nővérem is, és vele már tizenegyen vagyunk, de mindegy is, hiszen nem azon az egyen múlik. És csak mondta, mondta, hogy milyen nehéz feladat ennyi gyerekkel egy ilyen kis lakásban, és milyen könnyű azoknak, akik megtehetik, hogy kibérelnek egy játszóházat...

Én meg nem bírtam tovább visszatartani a sírást, amit már szeptember óta cipeltem, és annyira folytak a könnyeim, hogy még a ruhám is elázott. És nem érdekelt, hogy a karácsonyra kapott pulóverembe törlöm az orrom, mert nem akarom elfogadni a zsebkendőket, amit a nővérem hozott oda, de őt sem zavarta, hogy a szép blúzára is kerül belőle, mert átölelt, és a fülembe súgott valamit, amit nem értettem pontosan, de addigra úgy belejöttem a sírásba, hogy estig abba sem hagytam.

LIPTÁK ILDIKÓ

Testvér- zenék

Egy alkotó művei egymás testvérei, hiszen közös a „szülőjük”. Persze az író, festő, zeneszerző vagy akár szobrász, építész alkot egymástól nagyon eltérő stílusú, tartalmú, egymással nehezen rokonítható vagy talán ellentétes szelleműnek nevezhető műveket is. De olyat, akinek nincsenek egymással „testvéri” kapcsolatban álló alkotásai, nem találunk. Amikor egy mondatot elmondunk, a szavak egymásba kapaszkodnak. Nem is elkülönítve ejtjük ki őket, hanem a gondolat értelméhez igazítva a hangsúlyokat. Egy művész életműve is ilyen „mondatokból” áll: alkotásai a „szavak”. Leginkább a festőknél fordul elő, hogy azonos képet máshogyan színezve, árnyalva, alakjait kicsit megváltoztatva több változatot is elkészítenek. Kísérleteznek, hogy a majdnem ugyanaz miként tud más lenni.

A zeneszerzők művei többféleképpen is rokonok. Ludwig van Beethoven (ejtsd: ludvig fan bétóven) legismertebb témája a *Kilencedik szimfónia Örömdója*. Ám annak dallama nem ott tűnik föl először. Több művében is ráismerhetünk előzményeire, legközelebbről a *Karfantáziában*, ami másfél évtizeddel korábban készült. A *Kilencedik* e műfajban az első, amelyben szólóénekesek és kórus is társulnak a zenekarhoz. A *Karfantáziában* is szerepel énekkar, s amit énekel, nagyon keresi azt az egyszerű, tiszta indulóhangot, amelyet majd Friedrich Schiller (ejtsd: fridrih siller) költeménye segít megszületni. Még a két mű formája is hasonló: mindkettő variációkból (változatokból) építkezik, amelyek a téma - egyszerűbben mondva: a dallam - sokféle arcát mutatják meg.

Akadnak művek, amelyeket a zeneszerző többféle változatban komponál meg. Kodály Zoltán a *Székely keserves* népdalból az 1910-es években a *Hét zongoradarab* egyikét faragta, majd

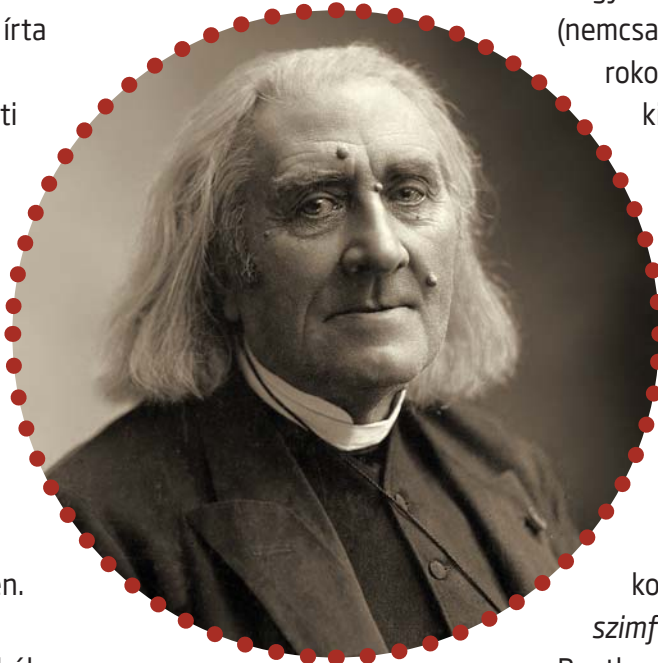
1934-ben vegyes karon (amiben nők és férfiak egyaránt énekelnek) is megzendítette. *Faragta és megzendítette* - nem öncélúan játszom az igékkel. A kétperces zongoraműben ugyanis megfaragja a dallamot: hangulatkeltően megváltoztatja, másra cseréli egyes hangjait, s a hangszer adta tág hangzáslehetőséget is gazdagon kihasználja. A kórusműben pedig a keserves dallamát az énekkar megannyi színét felvillantva, érzékletesen mutatja föl.

Liszt Ferenc nemegyszer írta meg a darabjait különféle változatban. Ennek gyakorlati oka is volt: ahol nem fért el szimfonikus zenekar, ott egyetlen hangszeren maga adhatta elő azokat, amire páratlan virtuozitása, különleges zongorázási képessége alkalmassá tette. De nemcsak ilyen átdolgozások nevezhetők testvérnek a Liszt-életműben. Többször visszatért egyes költeményekhez, hogy azokból dalt komponáljon. Jó néhány verset három változatban is megzenésített. Két változat között olykor alig találunk különbséget, máskor szinte nem is hasonlít egymásra a költemény zenébe ültetése. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy a zeneszerző különböző életkorában készült dalváltozatok közül a koraiak mindig dúsabb zongoraszólammal rendelkeznek, a későbbiek, különösen az időskoriak már egyszerűbbek, letisztultabbak. Hogy miből adódik ez a különbség? Láttam egyszer egy afrikai elefántokról szóló filmet. A vándorló állatok között

a kiselefántok egész úton rengeteget kalimpáltak az ormányukkal. Az idősek csak lógatták a magukét, s olyankor mozdították meg, ha valami tennivalójuk volt vele. Liszt Ferenc öregén sem volt kevésbé erőteljes zongorista, mint fiatalon, de már tudta, hogy egyszerűbben is ugyanazt a hatást tudja elérni, mint fiatalon a billentyűzet „felszántásával”.

Nemcsak egy-egy zeneszerző munkásságán belül találkozhatunk „testvér-művekkel”. Sokszor utalnak egymás alkotásaira az alkotók (nemcsak a zenében). Ilyenkor rokonságot keresnek: az utalással kinyilvánítják, hogy valamiért példa számukra a másik szerző korábbi műve. Megannyi ilyen példa közül hadd említsem itt Beethoven *Kilencedik szimfóniáját*, amelyre a 19. században számos zeneszerző „hivatkozott”. *Antonín Dvořák* (ejtsd: antonín dvorzák) cseh komponista a maga *Kilencedik szimfóniája* harmadik tételét kezdte a Beethoven-mű második tételére emlékeztetően. Nem idéz, de aki ismeri Beethoven *Kilencedikjét*, felkapja a fejét a Dvořák-téma hallatán. Johannes Brahms (ejtsd: johannesz brámsz) német zeneszerző sem idézi *Első szimfóniájának* negyedik tételében az Örömdát, mégis ahhoz annyira hasonló szerkezetű és egy ponton hasonló dallamú témát komponál, amely világossá teszi, hogy olyan indulót kíván írni, mint Beethoven, hogy maga és a világ is ilyen irányban haladjon.

HOLLÓS MÁTÉ

Pereputty

Ha visszatekintve pár évszázadnyit megpróbálnánk elképzelni a mindennapokat, meglepve tapasztal-nánk, hogy a régi korok embere mennyire mást értett a közösség, a család, a kapcsolatok fogalmán (is).

Kaari Utrio finn történész egyik könyvében egy kép asztalosműhelyt ábrázol: ám a műhelyben nemcsak faragnak, hanem olvasnak, főznek és alszanak is. Nehéz megállapítani, hogy a kép alakjai közül ki családtag és ki nem, ki szolgáló és ki vendég, meg hogy ki kinek a testvére. Ha valaki megözvegyült, legtöbbször iparkodott, hogy mihamarabb új asszonyt vagy férfit hozzon a házhoz. Az új társ, a „mostoha”, akinek alakját Hamupipőke vagy Hófehérke meséjéből ismerjük, lehetett idősebb és fiatalabb, hozhatta magával a saját édes gyerekeit, s ők szintén különbözhetek korban a háziaktól. Vagy ha egy özvegyember elment zsoldosként szolgálni, távollétében rábízta gyermekeit a hűgára, a sógorékra, valamelyik jószívű komára. Ha jó csizmadia volt valaki, odaadták mellé az unokaöccsöt az inasévekre, hogy így tanulja ki a mesterséget. Ezek az élethelyzetbeli változások és a falusi, kisvárosi közösségek alakították a kapcsolatrendszerüket, ahol a mai értelemben vett testvérségtől eltérő, más „testvériségek” alakultak ki.

Egy szerteágazó nagycsaládban gyakran voltak az egykorú csecsemők egymás tejtestvérei: ha az egyikük édesanyjának elapadt a teje, akadt helyette

a közösségben másik anyja, aki szoptatni tudta. Az ilyen csoportok nagyon hasonlóan szerve-ződtek. A közösséget, amely a nagycsaládnál már nagyobb, ám a településnél még kisebb volt, szorosabb-lazább rokoni szálak tartották össze.

Pereputty szavunk a német Brut szóból ered, azt jelenti: fészekalja. Jól példázza, hogy hosszú ideig változatlan környezetben a család nemcsak időben, vagyis a gyerekek és az unokák születésével növekedett. A korabeli adottságoknak megfelelően „oldalra” is terjeszkedett, ám csak a természetes határokon belül: ameddig a pereputty egyik tagja számon tudta tartani, kikhez is tartozik ő és kik tartoznak hozzá.

Körülbelül 140-150 emberről van szó: még ma is előfordul, hogy egy családi névnapra - nem lakodalomra! - ilyen sokan gyűlnek össze. Ez a szám a természetes emberi közösségek sokféleképpen feltárt és bizonyított egységét méri - már digitálisan is.

Ma Dunbar-számnak is hívjuk, mert Robin Dunbar (ejtsd: danbár) antropológus nevéhez fűződik. Az oxfordi tudós elméletét a 20. század végén alkotta meg. Úgy vélte, az ősidőkben a főemlősök agyméretének növekedésével nőtt az együtt élő csoportok mérete is. Az ősi állapotban a homo sapiensnél ez 140-150 fős csoportokat jelentett, s a mai „primitív” társadalmakban, faluközösségekben is ez figyelhető meg.

id. Pieter Bruegel | A Karnevál és a Böjt párviadala

Nagyobb csoportok csak akkor alakulhatnak ki, ha az agyméret is megnő, mert az agy feladata a társas kapcsolatok és az azokra vonatkozó minden lényeges információ nyilvántartása. Dunbar szerint az emberi csoportok létszáma olyan nagy, hogy ha a társasági kapcsolatokat ősi módon, egymás szeretetteli vakargatásával akarnánk ápolni, az ébren töltött idő majdnem felét kellene kurkásszással tölteni. Ehelyett a beszélgetés lehetővé teszi, hogy egyszerre többekkel is „kurkásszunk”, és beszélgetés közben csinálhatunk mást is. A nyelv új, társadalmi összetartó erő lett, biztosítva a nagyobb csoporton belüli kisebb, 7-8

vagy 20–30 fős csoportok kölcsönös támogatását és védelmét.

Sok-sok ezer évvel ezelőtt tehát megjelent a pereputty az emberiség történetében, és ezzel új tulajdonságok is születtek az egyén és a csoport viszonyában. Közös eszmékben kezdtünk hinni, közös célokat találtunk ki, amelyeket együtt akartunk elérni, és együtt akartunk a közös céljainkhoz hűek maradni. Igaz, nem volt könnyű számon tartani, hogy a nagynéném sógorának a másodunokatestvére nekem milyen rokonom, de nem is kellett: közös helyre, egy pereputtyba tartoztunk.

SZVETELSZKY ZSUZSANNA

Összetört fehér

BENEDEK VIRÁG rajzai

Az ing fehér. Fehér a képeskönyvekben, amiket Lucus nézeget, a butikokban, ahova anyu bevonzol, pedig nem is akarok bemenni, fehér a durrogós filmekben, amiket csak apukám nézhet. Az ing színe fehér.

Apukám múltkor nem jött haza éjszakára. Az ingnek, ami fehér színű, leszakadt egy gombja. Ebből nagy cirkusz kerekedett. Anya letépte a többi gombot is, mert mérges volt. Csúnya a homloka, amikor mérges. Lucus, a húgom, kicsi és mindig folyik az orra. Lucus berezelt a csúnya homloktól, bömbölt, én megvertem, hogy ne menjen az anyukám agyára még ő is, erre anyukám engem pofozott fel. Anya aztán sírt egy kicsit. Hüpphüpp. Szippszipp. Brrrr. Kifújta az orrát, aztán visszavarrta az összes gombot. Az ing újra használható lett, de ha véletlenül kifordította valaki, látta, hogy anya nem olyan szépen varrta vissza, mint a gyárban a nénik. Ez nem baj, mert ha valaki megy az utcán, rajta a fehér ing, és benyit a pékségbe, hogy vegyen egy nagy színes fánkot, Margit néni a pult mögött nem fogja látni, hogy anyukám nem szépen varrta vissza a gombokat, és nem csak azért, mert öreg és rossz a szeme. Én úgy gondolom, az ing újra olyan volt, mint lennie kell.

A nagyival nem beszélgettünk erről, kellett volna, most már látom. Ő másképp gondolta,

és beleszólt, hogy nem így kell gombot varrni, mert vagy megcsinálod rendesen, ahogy egy tisztességes nőnek illik, hogy többet ne szakadjon le az a hülye gomb (nem ezt a szót mondta, de rá kell csapnom a számra, ha rondát mondok), vagy dobhatod ki a kukába. Aztán anyukám megint kiabált, de most a nagyival. Lucus is bömbölt, mire én befogtam a száját, erre anya veszekedett velem, hogy legalább én ne idegesítsem. Aztán megint sírt, megint hüpphüpp szippszipp brrrr, és kivasalta az inget.

Lucus, a húgom, leöntötte a fehér inget. Leöntötte paradicsomlével. Ijesztő volt, ahogy ott feküdt a paradicsomleves ing mellett, és böggött. Én nem szeretem a paradicsomlevet. Lucus mindig mindent tönkretesz. Állítólag a paradicsomlé nem jön ki a fehér ingből. Nem is értem, miért iszik akárki paradicsomlevet. Aztán leküldtek a játszótérre a nagyival, pedig tudhatnák, hogy már túl nagy vagyok játszótérezni. A nagy most folyton sír, és a telefonját bámulja. Biztosan elromlott neki. Vagy az is lehet, hogy attól fél, nem jön ki a paradicsomlé. Szerintem sikerülni fog, anyukám nagyon ügyes a foltok eltüntetésében. Majd vesz valami varázsszert, amit a tévében reklámoznak, és kiszedi a paradicsomlevet, hogy az ing újra fehér legyen.

KŐVÁRI VIKTÓRIA

A tógátusok testvéri társasága

A vallási közösségek tagjait a közös hit kapcsolja össze. A közösségeket összefogó egyházak alapították az első iskolákat. Már Szent István király idején szerveztek iskolákat, az egykori plébániai iskolákból lettek a későbbi népiskolák. Ezekben még valamennyi gyerek egy tanteremben tanult, szerzetesek oktatták őket. Megtanították a gyereket imádkozni, énekelni, írni, olvasni és a számolás alapelemeire. Elsőrendű céljuk a Biblia tanításainak megismertetése volt. A 16. századtól a szerzetesek mellett tanítómesterek is tanítottak.

A debreceni Református Kollégiumban is testvéri közösségben tanultak a diákok a kisiskolástól a főiskolásig. A Kollégium kapuja tárva volt minden tehetséges diák előtt. A Debrecen környékéről érkező gyerekek ott lakhattak az iskolában, ezért nevezték kollégiumnak. A bennlakók szinte kivétel nélkül jobbágy szülők gyerekei voltak, ezért el is nevezték a szegények iskolájának. Tanultak ott tehetősebb nemes ifjak is, de nem élveztek kiváltságokat, egyforma mércével mérték őket.

A Kollégium hálótermei zsúfoltak voltak. Az új érkezőknek gyakran nem jutott hely, egy ideig összetolt székeken aludtak. A hálótermek takarítása, fűtése is az ő feladatuk volt, de az oktatásért nem kellett fizetniük, és senki nem zavarhatta őket, amikor tanultak. Az idősebb diákok felelőssége volt, hogy ne maradjanak el a tananyagban. Az osztályteremben gyakran 100-150 kisdíák szorongott, s mivel kevés volt a professzor, az alsóbb osztályosokkal a tehetséges, idősebb tógás diákok, a segédtanítók foglalkoztak. Kitűnő és nagy tudású segédtanító volt Csokonai Vitéz Mihály is, akiért rajongott az ifjúság. Feljegyezték, hogy óráira még a tógás diákok is beszóktek, tógájukat levetve, a sarokban kuporogva hallgatták sziporkázó előadását.

A diákok 17-18 éves korukban vizsgát tettek, és ha ott megfelelték, magukra öltötték a zöld színű, kanárisárga szegélyű tógát, amelyet nem is vehettek le tanulmányaik befejezéséig. Viselték is büszkén, mert nagy tekintélyük volt a városban.

A diákok köztársaságában ők irányították a Kollégium életét, a tanároknak abban nem osztottak szerepet. Európa-szerte ilyen diák-önkormányzatokban élt a protestáns tanulóifjúság akkoriban. Az önkormányzatot egy öregdiák vezette. Megválasztották a 12 tagú Iskola Tanácsot és az Iskola Törvényszékét. Az ő feladatuk volt, hogy a Kollégium Törvénykönyvének betartását ellenőrizzék, és megbüntessék a megszegőit.

Sokan ridegnek tartották ezt a szigort, lázadtak is ellene. Így Csokonai Vitéz Mihály is, akit az előírások többszöri megszegése miatt ki is csaptak a Kollégiumból. Arany János sem fejezte be tanulmányait, inkább színésznek állt. A Kollégium híres diákja volt Ady Endre, Kölcsey Ferenc, Fazekas Mihály, Pálóczy Horváth Ádám, Móricz Zsigmond. Híres professzor volt Maróthy György, aki megszervezte a Kollégium énekkarát, a Kántust, amely ma is működik, és Hatvany István, a szenvedélyes csillagász, orvos és fizikus - neki bűbájos, sőt varázsló hírét költötték betegek csodás meggyógyulásuk után. A fizikaórán végzett kísérleteivel lenyűgözte az ifjúságot.

A tógátus diákok szívesen tanultak neves külföldi egyetemeken. Kedves kötelességük volt, hogy az Európában frissen megjelent, értékes könyveket hazahozzák a Kollégium messze földön híres könyvtárának. Ez nem is volt könnyű feladat, mert az osztrák határon a káros tartalmúnak bélyegzett könyveket gyakran elkobozták. Annyira fontosak voltak a diákok számára a könyvek, hogy amikor tűz ütött ki a Kollégium épületében, a fiúk vizes ruhában létrán a könyvespolc elé

álltak, hogy testükkel védjék meg a köteteket. Sebeiket Hatvany professzor gyógyította.

A Kollégium diákjait nagybotos és kisbotos diáknak is nevezték. A nagybot tűzoltó szerszám volt. Akkoriban a házakat vályogból építették, a tetőt náddal, zsindellyel fedték be, amely könnyen lángra kapott, ezért gyakoriak voltak a városban a tüzek. Egy véletlenül kiröppent szikrától már lángokban állt az egész város. A diákok 1680-ban kis csoportokat alakítottak, és a tűzoltásban szervesen vettek részt. Ha megszólalt a Kollégium tűzjelző kisharangja, felkapták vízi fecskendőjüket, és botjukkal megtisztították az utat a tűzig. A vízsugarat a tűz fészkéhez irányították, a legerősebbek nehéz botjaikkal leverték az égő ház falát, hogy elfojtsák a tüzet, a kisbotosok pedig a parazsat verték széjjel.

A tógás diákok a Rákóczi-szabadságharc idején önként indultak harcba a fejedelem hívó szavára. Az 1848-as forradalom alatt csapatostól jelentkeztek nemzetőrnek. 1848 őszén a Kollégium nevezetes események helyszíne volt, épületébe költözött Kossuth Forradalmi Kormányza. Itt nyomták a Kossuth-bankókat, az emeleten a minisztériumok tisztviselői dolgoztak, és az imateremben ülésezett az országgyűlés. A szabadságharc bukása után a diákok jó részének bujdosni kellett. A Kollégiumot be akarták zárni, majd tervezték, hogy a tanítás nyelve a német legyen, de egyik sem sikerült. A régi diákéletnek azonban vége lett, az egykori tógás diákok nem tértek többé vissza. A Kollégium, ahová Nyilas Misit, Móricz Zsigmond regényének hőseit beírták, már alig hasonlított a régire.

PÁNTI IRÉN

Fehér testvérem

Legkedvesebb emlékem édesapámról az „indián nyarat” juttatja eszembe. Gyerekkorom az indiánok bűvkörében telt. Voltam közben a négy muskétás egyike meg Parittyás Thierry (ejtsd: tyieri), mikor mi ment a tévében. Az utóbbi szerepemtől gyorsan megváltam, mikor parittyám köve a szomszéd bácsi ablakába csapódott.

A legjobb mégis az volt, és nemcsak nekem meg bátyámnak, hanem örök kamasz apánknak is, ha a tévében bemutattak egy-egy jugoszláv-kelet-német indiános filmet az ezerkilencszáz-hetvenes évek elején. Ugye, milyen hihetetlen, hogy nem kell csatornát írnom, mert akkoriban csak egyetlen

egy volt belőle, és hétfőnként még az is szünetelt? Vasárnap kora délután adták a Karl May (ejtsd: maj) történetei alapján forgatott filmeket. Mivel olyankor még sütött a nap, összeszedtük a lakás összes pokrócát, és elsötétítettük a hálószobánkat. Igazi mozihangulatot varázsoltunk. Winnetou (ejtsd: vinetú) és barátja, Old Shatterhand (ejtsd: öld settörhend) lettek az ideáljaink. Mivel bátyám barna hajú, én meg szőke voltam, adódott a szereposztás, Sanyi lett az indián, én pedig az ő fehér testvére.

Könnyen hajlítható bodza ágakból íjakat, a friss hajtásokból nyílvevesszőket készítettünk. Napokig ácsorogtunk a tyúkol körül, hogy minél több tollat szerezzünk a vesszők végére és bátyám fejdíszéhez.

Apánk mindenben segített. Csak akkor nem játszott velünk, amikor az utcán találtunk egy törött késpengét, és meggondolatlanul beépítettük az egyik vesszőbe, hegynek. Ezzel az igazi fegyverrel a léckerítésbe lődöztünk, emlékszem, nem volt könnyű kihúzni a fából a belefúródott pengét. Aztán egyszer a vessző elsüvített a lécek közötti résben, és hatalmas koppanással beleállt a szomszéd ház ajtajába.

Sipos néni ijedten nyitott ajtót, és mi ekkor fogtuk fel, milyen veszélyes játékot űztünk. Attól fogva dugót tettünk a nyílvevesszők végére.

Tomahawkot (ejtsd: tomahók), indián baltát is faragtunk, sőt pipát is fűrészeltünk olyan ágakból, amelyeken derékszöget találtunk. Mert hát időnként el kellett szívniunk a békepipát. Két-három szomszéd fiú és lány csatlakozott a játékhoz, ketten egy idő után beleuntunk volna az indiánosdiba.

Még a vérszerződést is megkötöttük. Nekem nagyon nehezemre esett, a mai napig irtózom a

vértől, de megtettem. Éles késsel megváltuk az ujjunk hegyét, belecsöpögtettük egy pohárba a vérünket, málnaszörpöt és szódavizet öntöttünk hozzá, és megittuk.

Mindennek megkoronázásaképpen eljött az „indián nyár”. Apánk akkoriban postás kézbesítőként dolgozott, és egyik főnöke felajánlotta neki a balatoni nyaralóját, pontosabban csak a kertjét. A kicsinyke borospincében a főnök, a felesége és egyetlen kisfiúk nyaralt. Ma már tudom, a meghívást azért kaptuk, hogy legyen játszópajtása a félénk, visszahúzódó Balázskának.

Apánk elment hát a határőrséghez, ahol korábban dolgozott, és kölcsönkért egy katonai sátrat. Tudtuk, hogy a vadászó indiánok bölénybőrrel bevont, rudakból álló sátrakban, tipikben laktak. Sziú nyelven a tipi szó azt jelenti: „valami, amiben lakni lehet”. Becehegyen mi is tipikben laktunk (igaz, nem bölénybőrből készült) két héten át, apánk bográcsban főzött. Kell ennél hitelesebb indián lét? És mindennap játszottunk „nyomkeresőst”. A két felnőtt férfi elbújt az erdőben, de úgy, hogy legalább öt-hat feltűnő nyomot hagyott maga után. A földben lábuk nyomát, törött ágat, bokorra kötött zsebkendőt, egyebet. A három fiú, Winnetou, Csingacsguk és Old Shatterhand kutatott. A két férfi jó pedagógiai érzéssel napról napra nehezítette a feladatokat, egyre kevésbé észrevehető jeleket hagytak.

A strandolás is része volt az „indián nyárnak”, hiszen a filmekben is mindig folyó vagy tó közelében verik fel sátraikat az amerikai őslakosok. A Balaton-parton harci jeleket

festettünk magunkra vízfestékekkel, amit estére lemosott rólunk a tó.

Már húszéves voltam, képesítés nélküli tanító, pontosabban napközis „tanár bácsi”, amikor újra elővettem a négykötetes *Winnetou*-t. Délutánonként, a leckeírás utáni csendes pihenők alatt, felolvastam a gyerekeknek, és a felnőtt fejjel kicsit bugyutának ható történetek visszaröpitettek 1973-ba, Becehegyre, ahol a bátyámat és Balázskát „rézbőrű testvéremnek” szólítottam, ők pedig engem „fehér testvéremnek”.

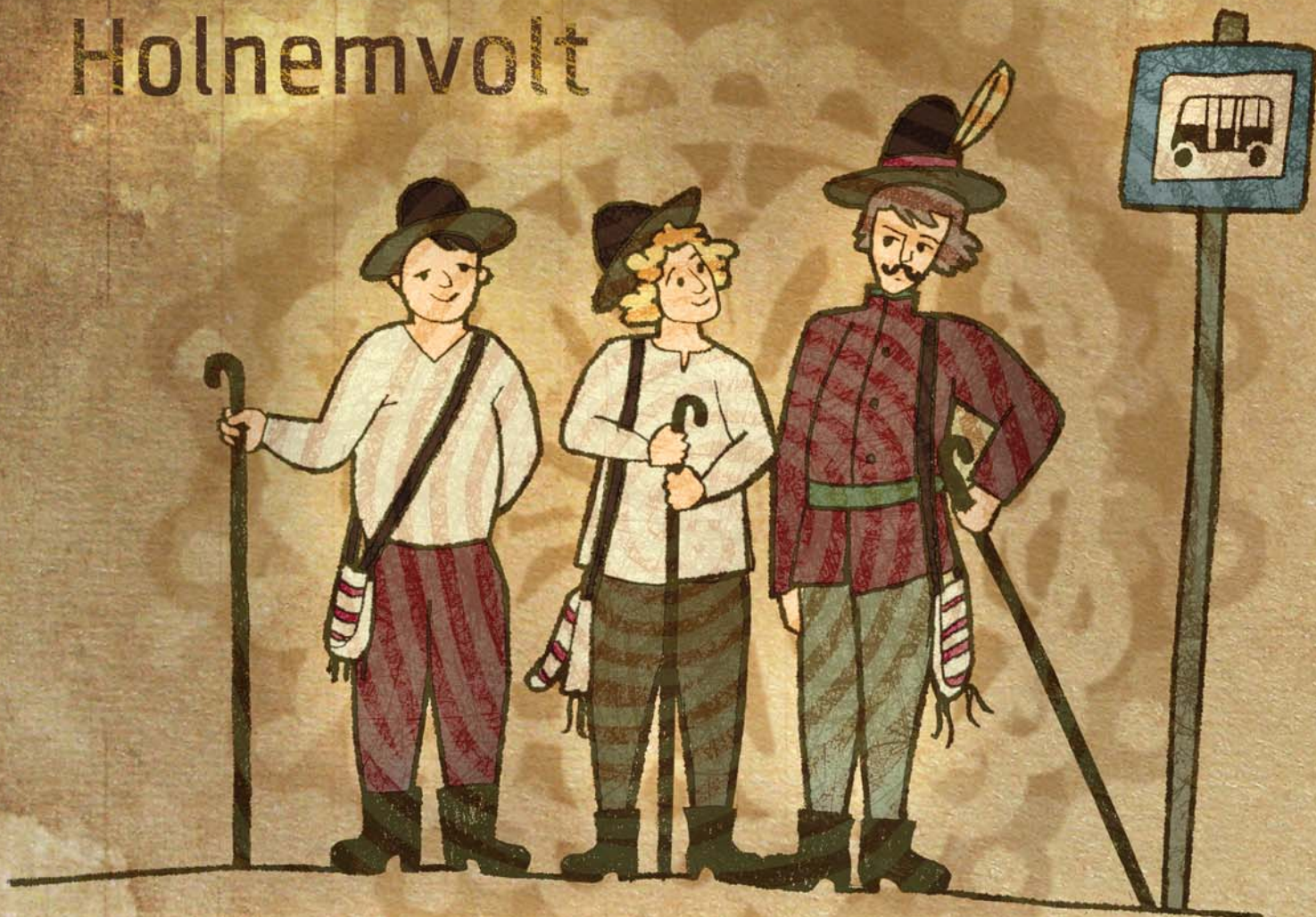
Bátyám évtizedek óta Amerikában él, a squamish és daveni indiánok híres törzsfőnökéről elnevezett Seattle-ben (ejtsd: szietől). Amikor meglátogattam, egyik első utunk a helyi néprajzi múzeumba vezetett, hogy végre igazi tipiket, tomahawkokat és íjakat láthassak. Ott olvastam Seattle törzsfőnök megszívlelendő mondatait: „Nem a Föld az emberé, hanem az ember a Földé. Nem atyáinktól örököltük, hanem gyermekeinktől kaptuk kölcsön.”

VARGA ZOLTÁN ZSOLT

Holnemvolt

PAP KATA rajza

A mesék rendre úgy kezdődnek, hogy „egyszer volt, hol nem volt”. A kezdet pedig a továbbiakat, vagyis magát a mesét máris különös birodalomba helyezi: a volt és nemvolt közti senkiföldjére, ahol megférnek egymással sárkányok, manók és boszorkák, királyfiak és kondásfiúk, egyszóval mindazok, akikről érezzük, hogy lenniük illene,

mégsem találkozunk velük. Jobb híján tehát ezt a földet lakják ők, ami hol nincs, hol meg van, attól függően, melyik irányból nézzük: innen-e, vagy onnan, az ébrenlétből vagy az álmok országából. Mert az álmok országából nézvést éppenséggel ez, a mi éber világunk mintha füst, permet és látomás volna.

Így aztán ezt a történetet, habár mese, mégsem kezdem a szokott módon. Történetem ugyanis kikíváncozik a mesék határ-birodalmából.

Volt tehát egy ágrólszakadt szegény öreg, s amint illik, volt három fia, szép szál legény mind a három. S mert a mesék természete már csak olyan, hogy félúton járnak az itt és az ott között, mindegyik birodalomból hoznak magukkal valamit: tőlünk, a földi világból például azt, hogy a három fivér közt volt egy legidősebb, egy középső meg egy legkisebb, szakasztott úgy, ahogy az nálunk is szokásos. Pedig a képzelet birodalmában semmi sem tiltaná, hogy mondjuk mindhárom a legnagyobb vagy a legkisebb legyen. Elege is volt a három ifjúnak a kéretlenül rájuk mért végzetből. Dohogtak, zsörtölődtek, morogtak három összehangzó szólamban – éppen azért, mert jó testvérek voltak. Lázadoztak: ez nem igazság! Hőbörögtek: elég volt! Duzzogtak: hogy ők ugyan nem. Hiába próbálta őket tisztességben megőszült atyjuk valami vállalkozásra buzdítani: hogy annak rendje-módja szerint induljanak útnak, vívjanak meg a sárkánnyal, kérjék meg az útjukba eső első királykisasszony kacsóját, vegyék be magukat a rengeteg erdőbe, ők csak makacszkodtak. Minek? – puffogtak. Meg: ugyan már! – legyintettek. És minden alkalommal mind a hárman dacosan odaálltak apjuk elé, és felszegett fejjel szajkózták: ha elindulunk sárkányt ölni, a két nagyobb pórul jár, ha királykisasszonyt megyünk fogni, a két báty hoppon marad, ha bevesszük magunkat a rengeteg erdőbe, kettőt kővé változtat a banya, s csak a legkisebb nyeri el jutalmát! Mi viszont összetartunk – vagy mindnyájan, vagy egy se!

Addig-addig lázadoztak és hőbörögtek, mígnem elhatározták, ők ugyan nem hajtanak fejet a mesék íratlan törvényei előtt – s a legkisebb kelt bátyjai védelmére a lehangosabban. Inkább fogják a kalapjukat, és átszöknek a való világba, mert azt beszélik, ott mindnek egyenlő esélye van a boldogulásra. Tarisznya, vándorbot, aztán egy reggel átlépték a volt-nemvolt pókfonálvékony határát, és itt termettek minálunk. Hímzett tarisznyáikat, szépen faragott botjaikat pénzzé tették, lakást béreltek, és hozzáfogtak a boldoguláshoz. S mert megvolt a magukhoz való eszük, boldogultak is mind a hárman, ki így, ki úgy; ahogy a szerencse kereke fordult. Ez meggazdagodott, az nincstelen lett, a harmadik meg épphogy elevickélt; aztán ez koldusbotra jutott, az összeszedte magát, amaz meg hol keresett, hol nem. És senki meg nem mondta volna, ki közülük a nagy, a kicsi vagy a középső. Szüntelen hullámvasutazás volt az életük, a minden s a semmi közt, ahogy a szél fútt.

Az évek csak teltek-múltak, és lassan torkig lett ezzel a három ifjú; és akkor, kimondatlanul is vágyakozni kezdtek vissza, abba a hazába, ahol tűzokádók és banyák várnak rájuk, de a próbatételnek legalább van értelme, a végzetnek ideje, s az ösvények legalább visznek valahová. Majd egy szürke reggel se szó, se beszéd, egyszerre serkentek fel, s indultak vissza, a város három különböző pontjáról mind a hárman, ama pókfonálvékony határ felé. Még emlékeztek a visszafelé vezető útra, s egyszerre lépték át, hátra se nézve. Odaát pedig, akárha varázsütésre, megint úgy voltak, ahogy lenniük kellett: volt egy idősebb, egy középső meg a legkisebb.

NAC SINÁK GERGELY ANDRÁS

Testvérünk, a tengeri csillag

Ha van testvéred, szerencsés vagy. Egy testvér segítség, támasz, barát, játszótárs, egyszóval jó buli. Ha nincs testvéred, lehet unokatestvéred. Persze ő már nem biztos, hogy annyira hasonlít rád, de még rokon, hús-vér test-vér.

Ha több generációra tekintünk vissza, másfajta testvéreket találunk. Szoktuk mondani, hogy a finnek testvéreink (pedig évszázadok óta nem lakunk velük, mégis rokonok). Még nagyobbat ugorva a történelemben, a hunok is testvéreink. Ezek a kapcsolatok mind-mind vérrokonsági kutatásokon alapulnak.

És mi történik, ha sokkal merészebbet ugrunk az időben, és nem néhány száz vagy ezer, hanem százmillió éveket repülünk visszafelé? Ugyan milyen testvéreket találunk abban a korban? Hunokat, kunokat, esetleg juhokat? Nem, ez nem szóvicc, mert akkoriban sem hunok, sem juhok nem voltak még. Éltek helyettük olyan, nekünk különösnek tűnő élőlények, amiket valamennyi

ma élő gerinces állat (és persze az ember) ősének tekintünk.

Ilyen volt például a *jünnani állat* vagy a későbbi élt *Pikaia* (lándzsaállatnak nevezhetnénk magyarul). Kicsiny termetű, néhány centiméteres, törékeny, még halacsának sem mondható élőlények a hajdanvolt sekélytengeri környezetben. Némileg emlékeztetnek a későbbi halakra, de a még különösebb *Vetulicola* (két latin szó összegyűréséből alkották meg a nevet, magyarul azt jelenti: 'ősi lakos') nevű állatról ezt sem mondhatjuk el, holott szintén rokonunk, bár nem testvérünk. Ezek a lények kihaltak, nem fejlődtek oly sikeres élőlényekké, mint a gerincesek. Akkor hol keressük a testvéreinket félmilliárd évvel ezelőtt? Ebben a furcsa társaságban akad még egy csoport, amelynek tagjai ma is élnek, talán már te is találkoztál velük, és ebben az összefüggésben bizony, a testvéreink. Ezek a tüskésbőrűek, más szóval echinodermaták. Ide tartoznak a tengeri

sүнөк, tengeri csillagok, tengeri kígyókarúak, tengeri lilimok és a tengeri uborkák.

No, ez már meglepő állítás, nem igaz? Még hogy a tengeri csillagok meg a tengeri sүнөк a testvéreink!? Így van! Nagyjából hatszázmillió évvel ezelőtt, egy hatalmas jégkorszak végét követően ismét virágozni kezdett Földünk tengereiben az élet. Ekkor jött létre az az érdekes élőlény, amelynek leszármazottai aztán rendkívül sikeres fejlődési utakat nyitottak a törzsfajlásban. Ezt a lényt ma még nem ismerjük, mert (egyelőre) nem találták meg a maradványait, viszont tudunk a tulajdonságairól, s ezek alapján azonosítani lehet leszármazottait (és az egykori testvéreket). Manapság a *genetikai teszt* egyértelműen kimutatja a vérségi kapcsolatokat, például a testvéri köteléket, ha a testvérek kiskorukban elszakadtak egymástól, és később kétséges a vérrokonság.

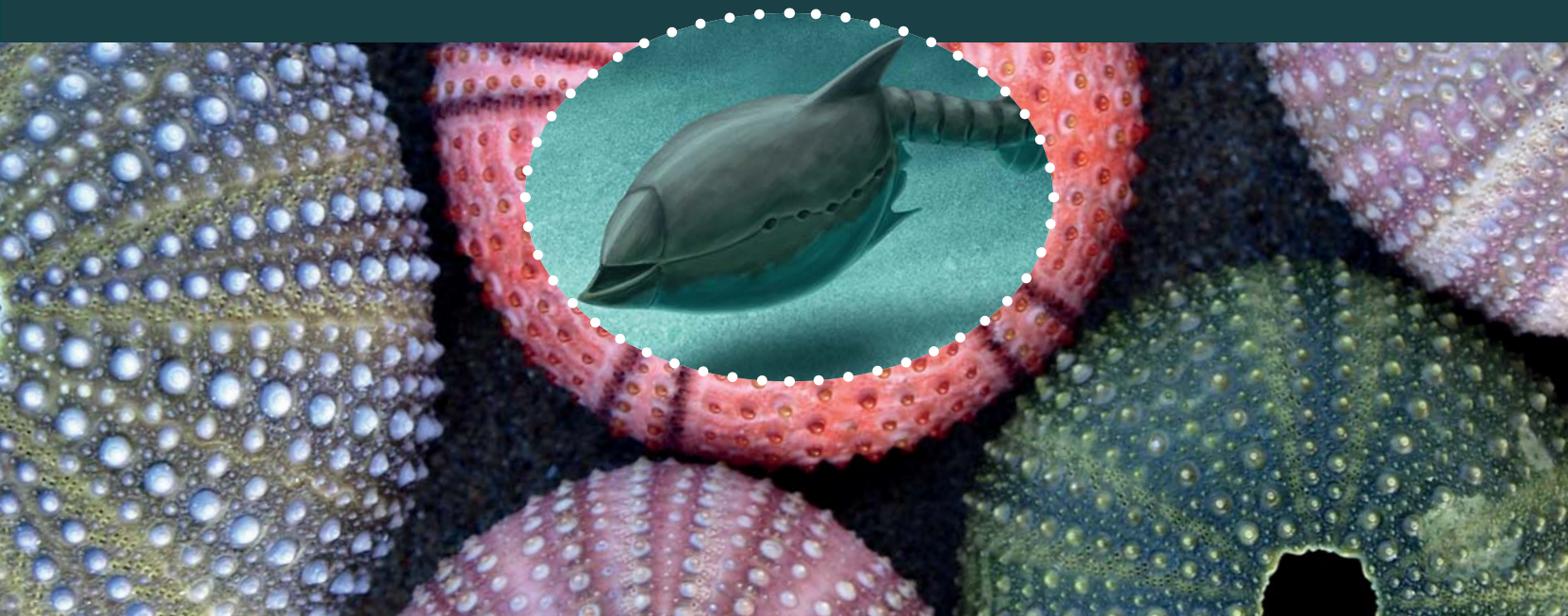
Hasonlóan, csak nem a genetikai anyag, hanem a megkövült ősmaradványok elemzésével juthatunk oda, hogy félmilliárd éves kőületekből meg tudjuk mondani, akkoriban kik voltak a testvéreink. Bármilyen hihetetlen, ekkora távolságból még azt

is látjuk, hogy az egykor igencsak hasonló lények (mint a vándorló törzsek kései leszármazottai) mennyire eltérő irányban fejlődtek, és hogy néznek ki manapság. Mert bármily különös, a ma élő állatok között a gerincesek legközelebbi rokonai (félmilliárd éves testvéreink) valóban a tuskésbőrűek.

Első ránézésre ugyan a gazellán és a tengeri sүнөн nem látszik a rokonság, de valamennyi ma élő állat közül kizárólag a gerincesekre és a tuskésbőrűekre jellemző ugyanolyan korai fejlődés! Ezt a két csoportot nevezi a tudomány újszájúaknak, mert pusztán ennél a két csoportnál figyelhető meg, hogy a fejlődő embrióban új helyen alakul ki a szájnyílás. Ez cáfolhatatlan bizonyíték a rokonságra, s ami talán még izgalmasabb: a földi élet egységére és benne fajunk helyére.

Testvéreink tehát a tengeri sүнөк mellett a tengeri lilimok, és valószínűleg a különleges, szem, száj és fej nélküli Vetulicola is, amely úgy áll előttünk félmilliárd éves múltunkból, mint egy igazi, távoli, csak családi összejöveteleken emlegetett, egzotikus nagybácsi.

BUJTOR LÁSZLÓ

A rózsakeresztesek titkos testvérisége

A „testvériség” szoros, olykor láthatatlan kapcsolatot is jelent. A hasonlóan gondolkodó és érző csoportok tagjai szinte családtagként tekintenek egymásra. Ragaszkodásuk erősebb és rendíthetetlenebb lehet, mint az igazi testvéreké.

A testvéri közösségek életét saját szabályaik irányítják, s általában nehéz bekerülni egy-egy szövetségbe. Különbőféle próbák, bonyolult szertartások során választják ki az új tagokat.

A rózsakeresztesek testvériségének egész története csupa titok. Már eredetéről jó néhány legenda kering. Abban a legtöbb változat megegyezik, hogy a rend a középkorban született, és Christian Rosenkreutz (ejtsd: rózenkrajc, akinek neve összeköti a *rózsa* és a *kereszt* szavakat) német szerzetes alapította. Ugyanakkor igaz lehet az elmélet, hogy Rosenkreutz sohasem létezett, kalandos életét és műveit jóval később, a 17. században találta ki egy evangélikus lelkész.

Mindenesetre szájról szájra terjedtek a történetek, hogy Rosenkreutz messzi tájakra is eljutott, európai és ázsiai utazásai közben az alkímia tudományát és a gyógyászat lehetőségeit kutatta. Az alkímia a mai kémia elődjének tekinthető, amely a babonák világából és népi hiedelmekből is merített. Mágikus, vagyis varázslatos jelenségek foglalkoztatták az alkímistákat. Az örök élet titkát rejtő elixírt és a bölcsék követ keresték. Titkozatosságukat talán a félelem is magyarázza, hiszen a boszorkányságot, az ördögi kísérletezést, az egyházi tanításoktól eltérő kutatást halállal büntették.

Amikor az ifjú Rosenkreutz visszatért hazájába, a legenda szerint a fémek átalakításával foglalkozott: aranycsinálással, mint oly sokan akkoriban. Munkájához társakat keresett – ők már testvéreknek nevezték magukat, és hűséget meg hallgatást fogadtak. Itt kezdődik a rózsakeresztesek története. Nemcsak a rend állítólagos alapítójáról szólnak jelképes legendák, hanem a rózsakeresztesekről is. A beavatási szertartások részeként mindig próbákat is kiálltak a rendbe lépők – a próbatétel, mint a mesékben, minden testvéri szövetségben kötelező volt. Így bizonyította a jelölt testi és lelki alkalmasságát.

A rózsakeresztes testvériség tagjai megesküdtek, hogy kapcsolatukat száz évig titokban tartják. Ezt a szabályt olyan jól betartották, hogy ma is kevés biztosat tudunk a rend működéséről. Nem viseltek semmiféle egyenruhát, külsejük nem árulta el hovatartozásukat. Minden évben titkos helyen gyűltek össze találkozóra, amiről csak jó okkal lehetett hiányozni. A rend szimbóluma a különleges „rózsakereszt”. Számukra a rózsa egyszerre a titok, a bölcsesség és a szeretet jelképe, de a virág tüskéi a szenvedésre, Jézus kereszthalálára is utalnak.

Ahhoz, hogy a hosszú évtizedeken át működő szövetség fennmaradjon, a megöregedett tagnak „érdemes” utódot kellett javasolnia maga helyett. A testvérek arra is megesküdtek, hogy „senki sem úz más mesterséget, mint betegek gyógyítását, azt is minden haszon nélkül”. Elsősorban tudósok, orvosok, kémiában és biológiában jártas szakemberek tartoztak a rózsakeresztesek testvériségéhez. Szerb Antal író-irodalomtörténész így írt róluk: „Ha sok is volt közöttük a bolond és

csaló, a társaságok magvát mégis olyan emberek alkották, akiket az igazi megismerés vágya, az igazság felé küszködő nyugtalanság vezetett”.

Sokan még az aranycsinálás mágikus tudományában sem anyagi hasznot reméltek. A tudósok évszázadokon át megszállottan dolgoztak, hogy különböző fémekből és kémiai anyagok vegyítésével aranyat hozzanak létre. Az arany a gazdagságon kívül a legmagasabb szintű tudást is jelképezte. Úgy tartották, aki képes aranyat csinálni, az a bölcsek kövének birtokosa.

A rózsakeresztes tagságnak nyolc fokozata volt, a négy alsóbb után következett a beavatási szertartás, szigorú szabályok szerint, az éj leple alatt. A testvérek időről időre bizonyára beszámoltak egymásnak tudományos kutatásaik eredményeiről, de annyira titokban tartották a tapasztalataikat, hogy még a tévedéseiket sem ismerjük pontosan.

Néhány neves tudósról sejthető, hogy kapcsolatban volt a rózsakeresztesekkel, például a jóslatairól híres Nostradamusról. Magyarországon az egyik legelkötelezettebb rózsakeresztes Török Lajos volt, Kazinczy Ferenc apósa, aki egész vagyonát alkímista kísérleteire áldozta. A felvilágosult Kazinczy olykor gyanakodhatott, hogy meghibbant az apósa, de a tisztességében és önzetlenségében nem kételkedett.

Talán meglepő, de ma is léteznek a középkori rózsakeresztesekhez hasonló szervezetek szerte a világban. Ilyen például az AMORC (A Rózsakereszt Ősi és Misztikus Rendje), amelyet New Yorkban alapítottak, de a rend számos „testvére” működik a világ minden táján. Vajon ma milyen tudományos kérdésekre keresik a választ?

SZIRMAI PANNI

Mennyire rokonom a testvérem?

„Testvér léssen minden ember...” – énekeltük az Európai Unió himnuszában. A kicsit régies szóhasználat ellenére is érthető: az *Örömóda* azt a vágyat szólaltatja meg, hogy mindenki a testvérünk legyen. De hát hogyan lehet nekem testvérem minden ember, ha egyszer más az apjuk-anyjuk?

Legközelebbi rokonunk az ikertestvérünk – már akinek van. De csak egypetéjű ikrek esetén. Az ember – vagy állat – élete úgy kezdődik, hogy anyja testében egy *petesejt*be befurakszik egy *hímivarsejt*. A megtermékenyített petesejtnek már *zigóta* a neve. A zigóta osztódik; előbb két sejt lesz belőle, aztán négy, nyolc, tizenhat, s így tovább, közben vándorol a petevezetékben az anyaméh felé. Ilyenkor egy miniatűr szederre vagy málnára hasonlít. Úgy is hívják, hogy *szedercsíra*. A gombostűfejnyi sejtcsomócska elér a méhbe, s ott beágyazódik a méh-nyálkahártya sejtjei közé. Itt aztán még hónapokig növekszik, fejlődik, mielőtt megszületne.

- Vajon milyen mértékben rokona a gyerek a saját anyjának? Mivel a zigóta kialakításában a hímivarsejt is részt vett, a megszületendő gyerek a tulajdonságait nagyjából fele-fele arányban az apjától, illetve az anyjától öröklí. Tehát minden gyerek egyformán rokona az apjának és az anyjának – függetlenül attól, hogy például arcformánkban, szemünk színében jobban hasonlítunk valamelyik szülőnkre.

- Az egypetéjű ikrekről tudjuk, hogy úgy hasonlítanak egymásra, „mint egyik tojás a másikra”. Mi ennek az oka? Miközben a szedercsíra vándorol a petevezetékben, néha, nagyon ritkán előfordul, hogy valamiért (még nem igazán tudjuk, miért) ketté válik, s mindkét rész önállóan folytatja a fejlődést. Ebben az esetben tehát ugyanabból a zigótából két szedercsíra lesz, s ha mindkettő rendesen beágyazódik a méhben és mindkettő normálisan fejlődik, két gyerek születik majdnem egyszerre. Egypetéjű ikrek. Ők a lehetséges legközelebbi rokonai egymásnak, hiszen ugyanabból a zigótából

fejlődtek ki mindketten, pontosan ugyanazokat a tulajdonságokat örökölték. Ezért feltétlenül azonos neműek, és feltűnően hasonlítanak egymásra. Persze nem tökéletesen egyformák; testi - és főleg lelki - sajátásaik között lehetnek kis különbségek, amelyek az életkor előrehaladtával még növekednek.

Mennyire rokonai egymásnak a kétpetéjű ikrek? A megnevezésükből kiderül, hogy ők nem ugyanabból a zigótából fejlődtek ki, hanem az történt, hogy az anya szervezetében - viszonylag ritka kivételként - nemcsak egy petesejt termékenyült meg, hanem *kettő* (vagy akár több is), és mindegyik úgy folytatta a szedercsírává válást és a további fejlődést, mintha a testvére „ott se volna”. Az anya számára persze sokkal nagyobb megterhelés ikreket kihordani, mintha csak egy gyerek fejlődne a méhében.

A kétpetéjű ikrek tehát csak abban különböznek a két egymás után született testvértől, hogy egyszerre születtek. Nem is feltétlenül ugyanolyan neműek. De milyen mértékben rokonai egymásnak? Pont annyira, mint két „normál” testvér, akik szintén nagyjából fele-fele arányban örökölték a tulajdonságaikat az apjuktól, illetve az anyjuktól. Ha minden gyerek tulajdonságainak fele az apától, fele az anyától van, akkor két édestestvér miért nem egyforma? Azért nem, mert igaz ugyan, hogy a te tulajdonságaidnak - és a testvéred tulajdonságainak is - nagyjából a fele édesapától ered, de hogy ebbe a „félbe” mi kerül bele apátok sok-sok tulajdonsága közül, annak rengeteg variációja van. A normál testvérek (így a kétpetéjű ikrek is) nagyon közeli rokonai

egymásnak, de nem annyira, mint az egypetéjű ikrek. Egymásnak pedig közelebbi rokonai, mint akármelyik szülőjüknek.

Folytassuk a sort az ikrek után a féltestvérekkel! Vegyünk példának olyanokat, akiknek az anyjuk közös! Az ő örökölt sajátásaik fele nyilván eleve egészen más, hiszen nem ugyanaz az apjuk. De amit ugyanattól az anyától örökölték, az sem egészen ugyanaz, mert itt is nagy különbségek lehetnek abban, hogy az anya a saját tulajdonságai közül melyeket örökíti át az egyik, és melyeket a másik gyerekének.

És az unokatestvérek? Nekik valamelyik szülőjük testvérpár, másik szülőjük nem. Ők még a féltestvéreknél is távolabbi rokonai egymásnak, mert az egymással semmiféle rokonságban nem álló szüleik részéről nincs köztük rokonság, és a testvérpár szülők vonaláról is csak részleges, hiszen a testvérek öröklött tulajdonságai csupán részben azonosak.

Ha folytatjuk a sort, oda jutunk, hogy minél távolabbi rokonaidról van szó, annál kevesebb tulajdonságot örökölhettél. De a nagyon kicsi sem nulla! Az évezredek homályába vesző rokonsági kapcsolatok révén lényegében minden magyar ember rokonod, legföljebb nagyon-nagyon távolról. Esetleg olyan távolról, hogy már ki sem tudjuk deríteni, hányadik nemzedékkel ezelőtti ősötök volt közös.

De menjünk még tovább! Még az előzőnél is kisebb mértékben, de végül is nemcsak minden magyar, hanem minden európai, sőt minden fehér bőrű ember a rokonod, sokad-unokatestvéred. És még távolabbról a „feketék” és a „sárga bőrű” emberek is rokonaid, de lehet, hogy millió évet kell visszamenni az időben, mire megtaláljuk azt az őst,

akinek - nagyon bonyolult, kacskaringós úton - a leszármazottai vagytok.

Amikor a „tulajdonságok” öröklődéséről és a rokonság fokáról van szó, ne csak azokra a sajátságokra gondoljunk, amelyek szemmel láthatóak, s amelyek alapján megismerjük egymást. Például, hogy milyen színű a szeme, milyen alakú a fülkagylója, széles-e az arca, sima vagy göndör a haja stb. A látható jellegzetességek „mögött” ugyanis sok ezernyi olyan tulajdonságunk van, amely a test belső működésével kapcsolatos. Például, hogy milyen vércsoportunk van, hogyan látjuk a színeket, tudjuk-e emészteni felnőtt korunkban is a tejcukrot, van-e hajlamunk a cukorbetegsége.

Ha még messzebb megyünk és kilépünk az emberek köréből, azt látjuk, hogy az örökölt tulajdonságok terén például a csimpánz és az ember között megdöbbentően nagy a hasonlóság. A különbség legföljebb 2%. Vagyis 98%-ban rokonok vagyunk. Ennek a hasonló 98%-nak nagy része a létfontosságú belső működésekre vonatkozik. Alig van különbség csimpánz és ember között abban, hogyan működik a májuk, milyen vérfesték szállítja a vérükben az oxigént, hogyan emésztik meg a növényi magvakban található keményítőt, hogyan képződik a veséjükben a vizelet, milyen lépésekkel szabályozza az idegrendszerük a vérnyomást - és így tovább, szinte a végtelenségig. Más tekintetben pedig milyen nagy a különbség. Lám, mit tesz akár 2% eltérés is!

Valamilyen mértékben tehát minden ember rokona - ha úgy tetszik: „testvére” - egymásnak. A biológiai alapjai megvannak Schiller álmának: „Testvér léssen minden ember...”

Napjainkban egyre keményebb viták zajlanak a klónozással kapcsolatban. A *klón* olyan élőlény, amely öröklött tulajdonságait tekintve pontos másolata egy másiknak. (Ahogyan az egyiptetűjű ikertestvérek egymás „másolatai”.) A növényekkel kapcsolatban már ősidők óta ismerjük a klónokat. Amikor a szamóca indája az „anyanövénytől” egy-két arasznyira legyökerezik, ott lényegében új növény keletkezik. De ez az új növény hajszálpontosan ugyanazokkal az öröklött tulajdonságokkal rendelkezik, mint amelyből kinőtt az inda. Vagyis klónok. És amikor a kertészek oltással, szemzéssel szaporítanak egy növényt, vagy amikor a nemes szőlővesszőt ráoltják egy tőre, tulajdonképpen akkor is klónoznak. Így egy növényből akár több száz klónt tudunk csinálni.

Állatok és emberek esetében ez már nem ilyen egyszerű. Ugyanakkor ma már megtehetjük, hogy egy felnőtt ember bőrsejtjét (pontosabban annak sejtmagját) megfelelő technikával „visszaprogramozzuk”, mintha még zigóta volna, amely most kezd szedercsírává osztódni. S ha ezt a mesterséges őssejtet ilyen-olyan körülmények között tartjuk, fejlődhet belőle például szívizom - az adott személy természetes szívizomának a klónja! -, amelyet beültethetünk a betegség miatt elhalt szívterület helyére. De még az is lehetséges, hogy - más körülmények között - ebből a „zigótává” visszaprogramozott sejtből teljes élőlény fejlődik; szedercsírává alakul, majd beültetik egy nő méhébe, s megszületik az „eredeti” ember klónja. Ijesztő lehetőség! A rendkívül súlyos erkölcsi, vallási, jogi és egyéb problémák miatt a klónozásnak ezt a formáját törvények tiltják.

VICTOR ANDRÁS

A colorful illustration of a child playing with a red toy car and blocks. The child is wearing a striped shirt and blue pants. There are also some chocolate bars and a large, stylized face of a person with glasses and a mustache in the background.

Csak

Ki szeretnék lenni, ha bárki lehetnék, kérdezte a tanító néni, és majdnem rávágtam, hogy a kistestvérem, a saját kistestvérem szeretnék lenni, mert olyan aranyos, hogy a szomszéd néni is elámul tőle, rám meg csúnyán néz, ha átrúgom a lasztit, a kistestvérem szeretnék lenni, mert ő kapja a csokiból az utolsó kockát, és ha elveszi a matchboxom, anyáék azt mondják, hagyjam rá, ő még kicsi, és ráadásul meg is cirógatják, persze mindkettőnket ugyanúgy szeretnek, de engem már máshogy cirógatnak, érzem, ezért lennék a legszívesebben a saját kistestvérem, vágtam rá a tanító néninek majdnem, de csak majdnem, mert aztán végiggondoltam, hogy ha a kistestvérem lennék, akkor nem lenne ilyen aranyos kistestvérem, lenne viszont egy undok nagytestvérem, aki irigyelné tőlem az utolsó kocka csokit és azt a pár pici kört a matchboxszal, és csúnyán nézne, mikor anyáék megcirógatnak, hiába cirógatnák ugyanúgy őt is, úgyhogy mégsem lennék a kistestvérem, hanem maradnék inkább önmagam, ez az undok, ez a lakli, akire csúnyán néz a szomszéd néni, ha átrúgja a lasztit, ha bárki lehetnék, akkor is saját magam szeretnék lenni, mondtam a tanító néninek, és hiába kérdezte, miért, csupán annyit dünnyögtem, hogy *csak*.

NÉMETH BÁLINT

SZITAKÖTŐ VERS- ÉS MESEÍRÓ PÁLYÁZAT

2017 nyarán a **Szitakötő folyóirat** és a **Nyitott Kör Egyesület** hatodik alkalommal rendezi meg irodalmi táborát.

Időpont | **2017. július 24-28.**

Helyszín | **Ifjúsági szálláshely**

[8127 ABA, Kisfaludy u. 12.]

A táborhoz kapcsolódóan **alkotói pályázatot** hirdetünk.

Témánk | **KÖZMONDÁSOK**

Minden csoda három napig tart, a Szitakötő táborában mégis öt napon át dolgozunk a táborlakókkal, akiknek nagy része évek óta újra és újra eljön, mert tudja, hogy aki á-t mond, mondjon bé-t is. Ebben az évben a tábor fő témáját a közmondások adják, s bár jó bornak nem kell cégér, tudjuk, nem babra megy a játék.

Néma gyerekek az anyja sem érti a szavát, ezért az írásgyakorlatok mellett drámajátékokkal színesítjük a programot. Ki elbízta magát, könnyen megszégyenül, így a tábori program fontos része egymás munkáinak értékelése. Két dudás egy csárdában nem fér meg, a két táborvezető mégis jól kiegészíti egymást, mert egy hajóban eveznek.

*Neked melyik a kedvenc közmondásod?
Tudod-e, honnan ered? És hogyan építenéd be
egy versbe vagy mesébe?*

Műfaj | *mese vagy vers*

Terjedelem | *a mese 3-5000 leütés szóközzel
együtt, a vers 8-24 soros.*

Életkor | *10-16 év között*

Beküldési határidő | **2017. április 14.**

Eredményhirdetés | **2017. május 5.**

DÍJAZÁS

A pályázat nyertese ingyenesen vehet részt a Szitakötő táborban, teljes ellátással.

A **2. helyezett** 50%, a **3. helyezett** 25% engedményt kap a tábor árából.

*Csak a szerkesztőség email címére elektronikus
úton eljuttatott pályázatokat fogadjuk el:*

info@szitakoto.com

*Minden pályázó legfeljebb egy pályamunkát
nyújthat be.*

A pályamunkákat HORGAS JUDIT és SZABÓ ATTILA táborvezetők bírálják el.

Ár: 945 Ft